

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

OSALLISTAVAA SEKSUAALIKASVATUSTA NUORILLE

Kohti aikuisuutta -seksuaalikasvatusradan opas Iisalmen kaupungin
nuorisopalveluille

TEKIJÄT: Amanda Puurtinen
Katariina Reinikainen
Johanna Räsänen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Sosionomin tutkinto-ohjelma	
Työn tekijät Amanda Puurtinen, Katariina Reinikainen ja Johanna Räsänen	
Työn nimi Osallistavaa seksuaalikasvatusta nuorille Kohti aikuisuutta -seksuaalikasvatusradan opas Iisalmen kaupungin nuorisopalveluille	
Päiväys	7.11.2019
Sivumäärä/Liitteet	41/8
Ohjaajat Mira Polón ja Anne Waldén	
Toimeksiantaja Iisalmen kaupungin nuorisopalvelut	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön aiheena oli nuorten seksuaalikasvatus ja seksuaalikasvatukseen liittyvän radan ohjeistuksen uudistaminen. Opinnäytetyössä kehitettiin osallistavaa seksuaalikasvatusta nuorille. Opinnäytetyö oli tutkimuksellinen kehittämistyö, jonka tavoitteena oli uudistaa Iisalmen kaupungin nuorisopalveluiden seksuaalikasvatusrata. Opinnäytetyön tuotoksena tehtiin uudistetun Kohti aikuisuutta -seksuaalikasvatusradan opas rataa ohjaaville nuorisotyöntekijöille.</p> <p>Nuoruuteen kuuluvat fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset muutokset, jolloin on tärkeää tukea nuoren kokonaisvaltaista kehitystä. Nuoruudessa seksuaalisuus tulee uudella tavalla esiin. Seksuaalikasvatus on tärkeää nuoren kasvun ja kehityksen tukemisessa. Seksuaalikasvatuksen tulee perustua ikään nähden sopivaan sekä tieteelliseen ja ajankohtaiseen tietoon. Seksuaalikasvatuksen tulee vastata nuorten tarpeita. Osallistava seksuaalikasvatus mahdollistaa mielekkäämmän ja merkityksellisemmän oppimisen.</p> <p>Opinnäytetyön raportissa tarkasteltiin nuorten seksuaalisuutta ja seksuaalikasvatusta. Opinnäytetyössä käytettiin soveltaen laadullisen ja määrällisen tutkimuksen menetelmiä. Opinnäytetyössä tehtiin puolistrukturoitu haastattelu seksuaaliterapeutille sekä Webropol-kyselyt aikaisempaa seksuaalikasvatusrataa ohjanneille nuorisotyöntekijöille ja Iisalmen 8.-luokkalaisille. Opinnäytetyön tutkimustulosten yhteenvedosta selvisi, että nuorille suunnatun seksuaalikasvatuksen tulee olla nuorten tarpeita vastaavaa. Seksuaalikasvatukselta toivottiin osallisuutta, toiminnallisuutta ja sitä, että asioita lähestytään positiivisesta näkökulmasta. Tuloksista selvisi, että seksuaalikasvatuksessa seksuaalisuutta tulisi käsitellä monipuolisesti ja nykyaikaisesti. Opinnäytetyön opas pohjautuu teorian tietoon ja tehtyihin tutkimuksiin.</p> <p>Opinnäytetyön opas on hyvä pohja uudistetun seksuaalikasvatusradan konkreettiselle toteutukselle. Tehdyt tutkimukset takaavat, että uudistetun seksuaalikasvatusradan sisältö on ajantasaista ja nuorten tarpeita vastaavaa. Kohti aikuisuutta -seksuaalikasvatusrata on yksi keino toteuttaa osallistavaa seksuaalikasvatusta nuorille.</p> <p>Jatkossa opinnäytetyön opasta on hyvä päivittää uuden tutkimustiedon sekä yhteiskunnallisten muutosten myötä ajantasaiseksi. Oppaan sisältöä ja ohjeistusta voivat Iisalmen kaupungin nuorisopalvelujen lisäksi hyödyntää myös muut toimijat osana nuorten seksuaalikasvatusta. Oppaan materiaaleja on myös helppo muokata ja kohdentaa muille ryhmille sopiviksi.</p>	
Avainsanat nuoret, seksuaalisuus, seksuaalikasvatus, osallisuus	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Authors Amanda Puurtinen, Katariina Reinikainen and Johanna Räsänen			
Title of Thesis Participatory sexual education for youth A guide to Towards Adulthood -sexual education course for Youth Services of the city of Iisalmi			
Date	7.11.2019	Pages/Appendices	41/8
Supervisors Mira Polón and Anne Waldén			
Client Organisation Youth Services of the city of Iisalmi			
<p>Abstract</p> <p>The subject of the thesis was sexual education for youth and reforming guidance for sexual education course. In the thesis there was developed participatory sexual education for youth. The thesis was a research-based development study. The aim was to reform sexual education course for Youth Services of the city of Iisalmi. The output is a guidebook for youth workers that guide the sexual education course as Towards Adulthood.</p> <p>Physical, psychical and social changes are part of youth when it is important to support adolescent's overall development. In youth sexuality appears in a new way. Sexual education is important when supporting adolescent's growth and development. Sexual education should base on age appropriate, scientific and current knowledge. Sexual education should meet youth needs. Participatory sexual education enables more reasonable and meaningful learning.</p> <p>The thesis' report consists youth sexuality and sexual education. Research methods used in the thesis were qualitative and quantitative methods. A semi-structured interview was carried out with a sexual therapist and a Webropol survey was send to youth workers who had led the previous sexual education course and to 8th grade students in the city of Iisalmi. The conclusions of the research results show that sexual education for youth should meet the needs of youth. According to the results sexual education is wished to enable participation, be functional and that there is a positive approach in it. The results show that there should be a versatile and modern approach in sexual education when discussing sexuality. The guidebook is based on various theories and researches.</p> <p>The guidebook is a good base to put into practice reformed sexual education course. Researches that are made guarantee that the reformed sexual education course is up-to-date, and the education meets the needs of youth. Participatory sexual education course is one way to implement sexual education for youth.</p> <p>In the future it would be good if the guidebook is updated based on new research data and changes in society. The guidebook's content and guidance can be used part of youth sexual education in other agents besides Youth Services of the city of Iisalmi. Materials of the guidebook can also be adapted and targeted to other groups.</p>			
Keywords youth, sexuality, sexual education, participation			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	YHTEISKUNNALLISET LINJAUKSET, SEKSUAALIOIKEUDET JA LAINSÄÄDÄNTÖ	7
3	SEKSUAALISUUS JA NUORUUS	9
3.1	Seksuaalisuuden moninaisuus	9
3.2	Nuoren kehitys ja seksuaalisuus	11
3.3	Seksuaaliterveys ja sen merkitys nuoruudessa	13
3.4	Seksuaaliterveyden edistäminen	14
4	NÄKÖKULMIA SEKSUAALIKASVATUKSEEN	15
4.1	Nuorille suunnattu seksuaalikasvatus	16
4.2	Seksuaalikasvatus koulussa	17
4.3	Seksuaalisuuden portaat	20
4.4	Turvataito- ja mediakasvatus osana seksuaalikasvatusta	21
4.5	Seksuaalikasvattajan rooli	23
5	OPINNÄYTETYÖPROSESSIN KUVAUS	25
6	OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUKSELLINEN OSUUS	28
6.1	Tutkimusaineistojen analysointi	29
6.2	Kahdeksasluokkalaisten kyselyn tuloksia	30
6.3	Ammattilaisten kyselyn ja haastattelun tuloksia	32
6.4	Tutkimustulosten yhteenveto	33
7	KOHTI AIKUISUUTTA -SEKSUAALIKASVATUSRADAN OPPAAN SISÄLTÖ	35
8	OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	36
9	POHDINTA	38
9.1	Kehittämistyön prosessin ja tuotoksen arviointi	38
9.2	Ammatillinen kasvu	39
9.3	Opinnäytetyön hyödynnettävyys, tavoitteet ja jatkokehitysideat	39
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT	41
	LIITE 1: SAATEKIRJE IISALMEN KAHDEKSASLUOKKALAISILLE	45
	LIITE 2: WEBROPOL-KYSELY IISALMEN KAHDEKSASLUOKKALAISILLE	46
	LIITE 3: SAATEKIRJE AIKAISEMPAA RATAA OHJANNEILLE NUORISOTYÖNTEKIJÖILLE	47
	LIITE 4: WEBROPOL-KYSELY AIKAISEMPAA RATAA OHJANNEILLE NUORISOTYÖNTEKIJÖILLE ...	48

LIITE 5: SAATEKIRJE SEKSUAALITERAPEUTILLE	49
LIITE 6: SEKSUAALITERAPEUTIN HAASTATTELUKYSYMYKSET	50
LIITE 7: KOHTI AIKUISUUTTA –SEKSUAALIKASVATUSRADAN OPAS	51
LIITE 8: OPPAAN PALAUTEKYSELY.....	62

1 JOHDANTO

Nuoren kehitysvaiheeseen kuuluu useita psyykkisiä, fyysisiä ja sosiaalisia muutoksia. Nuoruudessa ihmissuhteet, seksuaalisuus ja seksuaalinen käyttäytyminen kehittyy. (WHO s.a.) Seksuaalisuus tulee nuoruudessa uudella tavalla esille, jolloin nuori tarvitsee tietoa ja tukea seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa (MLL 2019). Seksuaalisuuden ja seksuaalisen kehityksen ympäristöstä nousevien kysymysten sisällöt laajenevat ja muuttuvat monimutkaisemmiksi, kun nuori kasvaa kohti murrosikää. Terveyskasvatukseen liitetty seksuaalikasvatus keskittyy liian usein erilaisiin uhkakuviin, kuten sukupuolitauteihin. Lapsen tai nuoren uteliaisuus omaa seksuaalisuuttaan kohtaan on tärkeää kohdata liioittelematta tai pelästymättä. (Honkanen 2017, 33–34.)

Seksuaalikasvatus kuuluu ihmisen seksuaalioikeuksiin. Seksuaalioikeudet ovat ihmisoikeuksia, joten ne kuuluvat jokaiselle ihmiselle. (THL 2018; Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 20.) Nuorilla ei ole kokemusta aikuisena elämisestä, eikä mallia aikuisen seksuaalisuuteen liittyvien asioiden ratkaisemisesta. Seksuaalineuvonta ja -kasvatus antaa nuorille tukea, tietoa ja taitoa tehdä erilaisia valintoja sekä sopeutua muutoksiin paremmin (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 7–10; WHO s.a.). Seksuaalikasvattaja auttaa nuorta kokemaan itsensä hyväksi ja ainutlaatuiseksi. Seksuaalikasvatuksen tulisi olla kaikkien nuorten kanssa toimivien aikuisten tehtävä. (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 7–10.)

Opinnäytetyössä käsittelemme yleisellä tasolla nuorten seksuaalisuutta ja seksuaalikasvatusta, joten emme tarkastele seksuaalikasvatusta yksityiskohtaisemmin esimerkiksi eri kulttuuritaustaisten ihmisten tai kehitysvammaisten näkökulmasta. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Iisalmen kaupungin nuorisopalvelut. Toimeksiantajan toiveena on uudistaa kahdeksaluokkalaisille suunnattu seksuaalikasvatusrata. Rata on useiden vuosien ajan rakennettu käsin kehikoista, kankaista ja muusta rekvisiitasta. Radan tilojen muuttumisen ja työlään rakentamisen vuoksi toimeksiantajan tavoitteena on, että seksuaalikasvatusrata suunnitellaan helpommin toteutettavaksi, ja samalla radan sisällöt päivitetään nykyaikaisemmiksi.

Opinnäytetyö on tutkimuksellinen kehittämistyö, jonka tavoitteena on uudistetun seksuaalikasvatusradan myötä kehittää osallistavaa seksuaalikasvatusta nuorille. Opinnäytetyön tuotos on opas seksuaalikasvatusrataa ohjaaville nuorisotyöntekijöille. Oppaan tarkoituksena on orientoida nuorisotyöntekijät uudistetun radan sisältöihin ja toteutukseen. Opas antaa tietoa seksuaalikasvatuksen eri teemoista ja ideoita radan huoneiden rekvisiitoista. Opinnäytetyön myötä toimeksiantaja saa tutkimukseen perustuvan suunnitelman sisällöllisesti ja konkreettisesti uudistetusta seksuaalikasvatusradasta, jonka he voivat toteuttaa keväällä 2020.

2 YHTEISKUNNALLISET LINJAUKSET, SEKSUAALIOIKEUDET JA LAINSÄÄDÄNTÖ

Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimisto ja BZgA eli Saksan liittovaltion terveyskasvatuskeskus julkaisivat vuonna 2010 Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa -julkaisun. Kyseinen julkaisu antaa suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Julkaisun tarkoituksena on vastata seksuaalikasvatuksen uusiin tarpeisiin ja tarjota WHO:n Euroopan alueelle yhteneväiset standardit kokonaisvaltaiseen seksuaalikasvatukseen. Tarkoituksena on myös kehittää seksuaalikasvatuksen sisältöä ennakkoluulottomammaksi, vastuullisemmaksi ja ennaltaehkäiseväksi. Lasten ja nuorten saaman seksuaalikasvatuksen tulisi tarjota heille voimavaroja toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan sekä muodostaa omat käsityksensä terveestä parisuhteesta. (Maailman terveysjärjestö Euroopan aluetoimisto ja BZgA 2010, 3–4.)

Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa -julkaisun pohjalta on muodostettu Toteuttamisohjeet, joilla edistetään koulujen seksuaalikasvatusohjelmia. Toteuttamisohjeita on tarkoitus muokata sopimaan eri maiden opetusohjelmiin, tilanteisiin ja tarpeisiin. Ohjeissa tarkastellaan seksuaalikasvatustaan ongelmakohtien ja potentiaalinen näkökulmasta, sekä luodaan käytännön suuntaviivat seksuaalikasvatusohjelmien kehittämiseen. Toteuttamisohjeiden tavoitteena on antaa suosituksia ohjelmien uudistamiseen ja ohjata eri tahoja toteuttamaan kehitystyötä sen eri vaiheissa. (Maailman terveysjärjestö Euroopan aluetoimisto ja BZgA 2014, 5–6.)

Seksuaalioikeudet nähdään erottamattomana osana ihmisoikeuksia (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2010, 19). Seksuaaliterveyden maailmanjärjestö (WAS) on määritellyt seksuaalioikeuksia vuonna 2014 uudistetussa seksuaalioikeuksien julistuksessa. Julistuksessa esitetään Seksuaaliterveyden maailmanjärjestön painopisteitä, joilla pyritään kohti parasta mahdollista seksuaaliterveyttä. Seksuaalioikeudet turvaavat jokaisen seksuaaliterveyttä ja seksuaalisuuden toteuttamista. Seksuaaliterveyden maailmanjärjestö muun muassa vahvistaa, että kaikkien seksuaalioikeuksia tulee kunnioittaa ja suojella. Tasa-arvo sekä syrjimättömyys ovat ihmis- ja seksuaalioikeuksien perusta. Seksuaaliterveyden maailmanjärjestön mukaan seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus tarvitsee ihmisoikeuksien suojan. (WAS 2014.)

Ilmonen ja Korhonen (2015, 9) ovat julkaisussaan koonneet Kansainvälisen perhesuunnittelujärjestöjen liiton (IPPF) ja Seksuaaliterveyden maailmanjärjestön (WAS) seksuaalioikeuksien julistusten sisällöt. Seksuaalioikeudet kuuluvat jokaiselle sukupuolesta, etnisestä taustasta, seksuaalisesta suuntauksesta tai terveydentilasta riippumatta. Jokaisella on oikeus omaan seksuaalisuuteen, tietoon seksuaalisuudesta, seksuaaliterveyspalveluihin, tasa-arvoon, syrjimättömyyteen, turvallisuuteen, ruumiilliseen koskemattomuuteen ja yksityisyyteen. Jokaisella on oikeus vaikuttaa sekä suojella itseään ja tulla suojelluksi. Seksuaaliterveyspalvelujen tulee olla ilmaisia tai halpoja ja helposti saatavilla olevia. Jokaisella on oikeus osallistua ja vaikuttaa seksuaalisuuteen liittyvään päätöksentekoon sekä saada yhteiskunnassa äänensä kuuluviin ilman syrjinnän pelkoa. (Ilmonen ja Korhonen 2015, 9.)

Seksuaalisella itsemääräämisoikeudella turvataan jokaisen ihmisen oikeus koskemattomuuteen ja väkivallattomuuteen. Jokaisella on myös oikeus määrittää omat rajansa. Nuoret ovat kokeneet muun

muassa koskettelua ja viestittelyä, jotka ovat rikkoneet heidän seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. (Valtioneuvosto 2018.) Seksuaalioikeuksien mukaan jokaiselle kuuluu oikeus ruumiillisen koskemattomuuteen. Tämä takaa suojan sukupuoleen ja seksuaalisuuteen kohdistuvalta väkivallalta, kuten raiskauksilta. (Ilmonen ja Korhonen 2015, 24.)

Seksuaalisen kanssakäymisen suojaikäraja on asetettu 16 ikävuoteen (Väestöliitto s.a.b.). Suojaikärajalla suojataan alle 16-vuotiaita vanhempien henkilöiden heihin kohdistamalta seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Tämä ei koske nuorten välistä seksuaalista kanssakäymistä. (Honkanen 2017, 49.) Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on rangaistava teko (Rikoslaki 1889, 20 luku, §6).

Kunnan tuottaman yhteisen terveysneuvonnan tarkoituksena on tarjota tukea muun muassa ihmissuhteisiin, vapaa-aikaan, seksuaaliterveyteen sekä raskauden ehkäisyyn liittyen. Ehkäisy- ja muuta seksuaaliterveysneuvontaa annetaan neuvolassa sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa. Tarpeen mukaan neuvonta voi olla osana muita palveluita. Opiskelijoille tulee järjestää seksuaaliterveyttä edistäviä palveluita, joihin sisältyy neuvonta liittyen seksuaalisuuteen, parisuhteeseen ja muuhun seksuaaliterveyteen. Palveluihin sisältyy myös seksuaalisen väkivallan sekä hedelmättömyyden ehkäisy. Palveluissa on tuettava seksuaalista ja sukupuolista suuntautumista sekä torjuttava sukupuoli-tauteja. Opiskelijat on tarpeen mukaan ohjattava jatkohoitoon. (Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 2011, §14–17.)

3 SEKSUAALISUUS JA NUORUUS

Seksuaalisuus on jokaisen ihmisen yksilöllinen ominaisuus, joka kuuluu ihmisyyteen läpi elämänkaaren. Seksuaalisuus on osa ihmisen kehoa, mieltä, ajatuksia ja ilmaisuja. Se on halua tulla huomioduksi, kosketetuksi ja välitetyksi. (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 10.) Seksuaalisuus on halua, eroottisia toiveita ja mieltymyksiä, joiden kohteen sukupuolella voi olla merkitystä halun kokijalle. Sukupuoli ja seksuaalisuus kulkevat usein käsikädessä, jolloin seksuaalisuus kohdistuu ihmiseen, jolla on jokin sukupuoli. (Ristkari, Suni ja Tyni 2018, 57.)

Seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisyyttä kaikissa elämän vaiheissa, ja se käsittää sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuoliroolit, seksuaalisen suuntautumisen, erotiikan, mielihyvän, seksuaalisuhteet ja lisääntymisen. Seksuaalisia kokemuksia ja seksuaalisuuden ilmenemismuotoja ovat ajatukset, fantasiat, halut, uskomukset, asenteet, käyttäytyminen, seksuaalisuuden harjoittaminen, roolit ja suhteet. Vaikka seksuaalisuus voi pitää sisällään kaikki nämä ulottuvuudet, ihminen ei aina koe tai ilmennä niitä kaikkia. Biologiset, psykologiset, sosiaaliset, taloudelliset, poliittiset, eettiset, lailliset, historialliset, uskonnolliset ja hengelliset tekijät vaikuttavat vuorovaikutuksessa seksuaalisuuteen. (Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimisto ja BZgA 2010, 16.)

Seksuaalisuus kasvaa, kehittyy ja muuttuu ihmisen mukana. Seksuaalinen aktiivisuus vaihtelee elämän muutosten myötä, mutta seksuaalisuus ominaisuutena ei koskaan kokonaan häviä ihmisestä. Jokainen ihminen päättää omasta seksuaalisuudestaan ja on seksuaalinen omalla tavallaan. (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 10–11.) Jokainen rakentaa oman yksilöllisen seksuaalisuutensa niistä aineksista, joita on tarjolla (Sinkkonen 2012, 102). Seksuaalisuuteen kuuluu monia erilaisia käytöksen ja ilmaisun muotoja, joiden moninaisuus vaikuttaa ihmisen kokonaiskäsitykseen hyvinvoinnista ja terveydestä (WHO 2015, 1). Ihmisen tulisi kokea seksuaalisuus aina mahdollisuutena ja positiivisena asiana. Seksuaalisuuteen liittyy eri ulottuvuuksia ja sitä tulee tarkastella useasta eri näkökulmasta. (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 11.)

3.1 Seksuaalisuuden moninaisuus

Seta ry on valtakunnallinen ihmisoikeus- ja kansalaisjärjestö, joka pyrkii toiminnallaan muuttamaan yhteiskuntaa niin, että ihmisoikeudet, hyvinvointi ja yhdenvertaisuus toteutuvat niin Suomessa kuin kansainvälisestikin (Seta ry s.a.a.). Setan mukaan ihminen ei valitse omaa seksuaalista suuntautumistaan. Seksuaalinen suuntautuminen ei automaattisesti tarkoita samaa, kuin seksuaali-identiteetti, vaan se voi liittyä vahvasti esimerkiksi sosiaaliseen identiteettiin. (Seta ry s.a.b.) Ihmisen sukupuoli ja seksuaali-identiteetti rakentuu eri osista, jotka vaikuttavat toisiinsa. Identiteetti muodostuu muun muassa fyysisestä ja psyykkisestä olemuksesta, kokemuksista, seksuaalisista haluista sekä elinympäristöstä. (Honkanen 2017, 301.)

Seksi, seksuaalisuus, ihastuminen, rakastuminen ja seksikäyttäytyminen ovat ihmisillä samankaltaisia seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta (Seta ry s.a.b.). Ihmisen seksuaalisella suuntautuksella voidaan määritellä mihin sukupuoleen ihminen kokee mielenkiintoa ja halua. Seksuaalinen suuntautuminen on joustava käsite ja se voi muuttua iän sekä kokemusten myötä. (Santalahahti

2017.) Usein murrosikäisenä ihminen alkaa hahmottaa seksuaalisen suuntautumisen kirkkaammin (Seta ry s.a.b.).

Suomessa on yhä yhteiskunnallisella tasolla suuressa roolissa heteronormatiivinen ajatusmaailma. Heteronormatiivisuudella kuvataan olettamusta siitä, että ihmiset jakautuvat naisiin ja miehiin, joiden kiinnostus kohdistuu vastakkaiseen sukupuoleen. Heteronormatiivisuuteen liittyy vahvasti heteroseksuaalisuus, joka koetaan luonnollisena ja jopa ainoana vaihtoehtona. (Ristkari, Suni ja Tyni 2018, 57.) Hetero-olettamus tarkoittaa ajatusta siitä, että kaikki ihmiset ovat lähtökohtaisesti heteroja (Seta ry s.a.b.).

Seksuaalisuus on moninaista ja seksuaalisen suuntautumisen kirjoon mahtuu lukuisia eri termejä, joilla sitä kuvataan. Näitä ovat muun muassa seuraavat termit: homo-, lesbo-, bi-, pan- ja aseksuaali. (Ristkari, Suni ja Tyni 2018, 57.) Nina Honkanen (2017, 307) mainitsee, että monet nuoret kaipaavat lisätietoa seksuaalisuuden moninaisuudesta.

Seta ry:n internetsivuilla heterous määritellään niin, että ihminen tuntee vetoa eri sukupuoleen, kuin mitä itse on. Homoseksuaalisuus on kiinnostusta samaan sukupuoleen, kuin mitä itse on. Miehistä kiinnostuneesta miehestä käytetään usein termiä homo ja naisista kiinnostuneesta naisesta käytetään termiä lesbo. Biseksuaali kokee emotionaalisia ja/tai eroottisia tunteita sekä miehiä että naisia kohtaan. Biseksuaali voi ihastua ihmiseen tämän sukupuolesta riippumatta. (Seta ry s.a.b.) Panseksuaali on kiinnostunut kaikista sukupuolista (Ristkari, Suni ja Tyni 2018, 57–58).

Aseksuaali tuntee harvoin tai ei tunne lainkaan seksuaalista halua muita kohtaan. Aseksuaali voi tuntea kaikkia sukupuolia kohtaan romanttisia tunteita, joihin ei liity lainkaan seksuaalisia tuntemuksia. (Ristkari, Suni ja Tyni 2018, 57–58.) Nina Honkasen mukaan 1–2% ihmisistä on aseksuaaleja. Aseksuaalit kokevat muita vähemmistöjä enemmän ulkopuolisuuden tunnetta ja syrjintää. Sooloseksuaalit voivat harrastaa myös aseksuaalit. (Honkanen 2017, 337–339.)

Katarina Alanko on yhdessä Nuorisotutkimusverkoston kanssa julkaissut vuonna 2014 Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa? -tutkimusraportin (Alanko 2014, 7). ”Sateenkaarinuori on seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuuluva nuori” (Seta ry 2018). Alanko kertoo julkaisussaan vuonna 2012 Setan ja Nuorisotutkimusseuran aloittamasta opetus- ja kulttuuriministeriön lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman rahoittamasta yhteistyöhankkeesta. Hankkeen tarkoituksena oli empiirisen tutkimuksen avulla selvittää seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien suomalaisten nuorten hyvinvointia. Alanko on ollut suunnittelemassa ja toteuttamassa kyseistä tutkimusta, jonka tulokset hän kertoo tutkimusraportissa. (Alanko 2014, 7–15.)

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kokevat tutkimuksen mukaan enemmän ja moninaisempia ongelmia hyvinvoinnissaan, kuin muut nuoret. Nuoret kokevat palveluiden pirstaleisuuden haastavana, joten eri sektorien välinen yhteistyö on tärkeää. Yhdenvertainen työskentely nuorten hyväksi tarkoittaa palvelujen saavutettavuuden ja nuorten osallistumismahdollisuuksiensa turvaamista. Lasten ja nuorten kanssa työskentelevien ihmisten tulee aina pyrkiä edesauttamaan

heidän oikeuksiensa toteutumista, varsinkin jos kyseessä on ihmisryhmä, jonka oikeuksien toteutumisesta yhteiskunnan normit yrittävät estää. (Alanko 2014, 7–8.)

Alanko kertoo, että kansainvälisten tutkimusten mukaan väkivalta, ahdistelu ja syrjintä ovat osa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten elämää. Heidän kasvamistaan vaikeuttavat yhteiskunnan negatiivinen suhtautuminen ja kielteiset asenteet. (Alanko 2014, 10.) Myös koulukiisaaminen on tiiviisti yhteydessä sukupuoli-identiteettiin ja seksuaaliseen suuntautumiseen. Itsensä ei-heteroseksuaaleiksi kokevat ovat tiedostaneet seksuaalisen suuntautumisensa paljon aikaisemmin, kuin ne, jotka kokevat itsensä heteroseksuaaleiksi. Vastaaajista noin 75 % oli tiedostanut ennen yläastetta tai sen aikana seksuaalisen suuntautumisensa. (Alanko 2014, 20–27.)

3.2 Nuoren kehitys ja seksuaalisuus

Murrosikä tarkoittaa noin 11–17-ikävuoden väliin sijoittuvaa kehitysvaihetta, jolloin nuoresta tulee sukukypsä (Duodecim Terveyskirjasto s.a.). Murrosiän kehitys alkaa hypotalamuksen, aivolisäkkeen ja sukurauhasten kehittymisestä, mikä ilmenee erilaisina murrosiän muutoksina. Hypotalamus on aivojen osa, joka sijaitsee väliaivojen pohjassa. Hypotalamus säätelee hormonieritystä, joka käynnistää sukupuolielinten kehittymisen. (Sinkkonen 2012, 24–25.)

Sukurauhaset, eli miehellä kivekset ja naisella munasarjat, tuottavat sukupuolihormoneja. Kivekset tuottavat testosteronia ja munasarjat estrogeenia. Kun sukupuolihormonia on erittynyt tarpeeksi, alkaa tytöillä rintojen kehittyminen ja pojilla kivesten sekä peniksen kehittyminen. Niin tytöillä kuin pojilla alkaa kehittyä myös häpykarvoitus. Tytöillä murrosiän alkamiseen liittyvät kuukautiset ja pojilla ejakulaatio eli siemensyöksy. Fyysiset muutokset tapahtuvat pääsääntöisesti nuoruusiän alkuvaiheessa. (Sinkkonen 2012, 25–27.)

Nuoren mielialan nopeat ja voimakkaat vaihtelut johtuvat keskushermoston keskeneräisyydestä. Varhaisnuoruudessa nuoren aivoissa kehittyvä alue, joka auttaa ymmärtämään sosiaalisten tiedon tunteellista puolta, jolloin nuori on herkempi sosiaalisille tekijöille ja hän reagoi niihin tunnepitoisemmin. Vasta myöhäisnuoruudessa ja varhaisaikuisuudessa kehittyvät ne aivojen alueet, jotka säätelevät käyttäytymistä, suodattavat yllytyksiä ja ennakoivat tekojen seurauksia. Tämä selittää, miksi nuoret ovat alttiimpia impulsiiviselle ja ajattelemattomalle käyttäytymiselle. (Sinkkonen 2012, 41–43.)

Nuoren seksuaalisuuden kehittyminen alkaa, kun nuori omaksuu uuden, seksuaalisen kehonsa ja liittyy siihen ennen murrosikää muodostuneen persoonansa (Sinkkonen 2012, 109). Nuoren tulee itsenäistyä sekä jäsentää ja integroida kokemuksensa uuteen seksuaaliseen kehoonsa (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 57). Masturbaatio eli itsetyydytys on nuorelle tärkeä keino tutustua uuteen seksuaaliseen kehoonsa. Itsetyydytyksen aikana nuorella voi olla erilaisia fantasioita, jotka ovat avain seksuaalisuuden kypsymiseen. (Sinkkonen 2012, 109.)

Varhaisnuoruudessa seksuaalisuus on genitaalilielinkeskeistä. Varhaisnuorelle seksuaalinen kiihottuminen ja sen purkaminen on ensisijaista. Pikkuhiljaa seksuaalinen kiihottuminen muuttuu ja kehittyy eroottiseksi haluiksi, kun nuori haluaa löytää itselleen kumppanin. (Sinkkonen 2012, 120–121.) Nuoruudessa seksuaalinen halu koetaan usein tärkeäksi ja siihen reagoimista kokeillaan (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 58).

Nuoruusikään mennessä suurimmalla osalla ihmisistä on jonkinlainen käsitys seksuaalisesta identiteetistään, vaikka se vakiintuu usein vasta varhaisaikuisuudessa. Seksuaalinen identiteetti koostuu seksuaalisista tarpeista ja arvoista, seksuaalisen toiminnan mieltymyksistä ja ilmaisutavoista sekä seksuaalisesta suuntautumisesta ja kumppaniin liittyvistä seksuaalisista mieltymyksistä. Seksuaaliseen identiteettiin kuuluu myös sosiaalinen ulottuvuus, eli ihmisen kokemus ryhmään ja sen mukaiseen identiteettiin kuulumisesta. (Santalahti 2017.) Seksuaalinen identiteetti saattaa kuitenkin muuttua iän myötä, kun ihminen löytää itsestään jotakin uutta rohkeuden kasvaessa ja mieltymysten muuttuessa (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 59).

Sukupuolielimien kehittämisestä ja sukukypsyydestä seuraa usein seksuaalinen halu ja kiinnostus seksiin (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 44). Seksi on nautintoa tuottavaa toimintaa, jota voi toteuttaa yksin tai toisen kanssa. Seksiä on esimerkiksi haaveilu, fantasiointi, itsetyydytys, hyväily ja rakkastelu. (Väestöliitto s.a.) Seksi on psykofysiologinen ilmiö, jossa tulisi ottaa huomioon sekä psyykinen että fyysinen ulottuvuus. Se on usein kahden ihmisen välistä rakkautta ja kommunikointia sekä lisääntymiseen tähtäävää toimintaa, jossa on kyse myös mielen sisäisistä fantasioista. (Sinkkonen 2012, 119.) Seksi on ihmisen oman seksuaalisuuden toteuttamista ajatuksien, sanojen tai tekojen kautta. Se on kaikkien aistien välittämiä eroottisia viestejä omasta kehosta tai sen ulkopuolelta. (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 166–168.)

Nuorelle seksin kokeiluun ja harrastamiseen voi olla useita syitä, kuten rakkauden, nautinnon, hellyyden, hyväksynnän tai kokemuksen saaminen. Syyt eivät välttämättä aina liity seksuaalisen halun tyydyttämiseen. Tällaisia syitä voivat olla esimerkiksi kapinointi, perheen sisäisten normien rikkominen, oman statuksen nostaminen kaveriporukassa tai oman vallan osoittaminen itsenäisten päätösten tekemisessä. Nuori voi myös kokea seurustelukumppanin tai kavereiden taholta painetta seksuaaliseen kontaktiin, joka voi olla hetkellistä pakoa arjesta. (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 58–59.)

Jokainen on oman seksuaalisuutensa asiantuntija eikä esimerkiksi seksin aloittamiselle ole asetettu tiettyä ikää. Ihminen määrittelee itselleen seksuaalisuuttaan koskevat rajat, joiden tullessa vastaan ihmisellä on oikeus vetäytyä tilanteesta. Seksuaalikasvatuksen sekä nuoren omien tietojen ja vaistojen avulla nuori kasvaa seksuaalisuuteensa omassa tahdissa ja harrastaa seksiä, kun on siihen valmis. (Honkanen 2017, 44.)

Kaikille nuorille seksuaaliset kokemukset eivät ole tärkeitä, eikä seksi kiinnosta kaikkia. Seksuaaliset kokemukset voivat olla joillekin ahdistavia ja häpeällisiä. Nuoren tilannetta helpottaa, jos hänellä on joku, jolle kertoa asioista. Seksuaalinen aktiivisuus ei automaattisesti tarkoita, että nuorella on kaikki

hyvin. Varsinkin tyttöjen kohdalla on havaittu yhteys varhaisten seksuaalikokemusten ja mielenterveysongelmien välillä. (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 58–59.)

Seksi ja turvallisuuden tunne liittyvät vahvasti toisiinsa. Olonsa turvattomaksi kokeva ihminen voi hakea seksistä ensisijaisesti turvallisuuden ja läheisyyden tunnetta seksuaalisten tarpeiden tyydyttämisen sijasta. Ihminen voi kokea toisen hyväksynnän, lämmön ja läheisyyden niin tärkeäksi, että suostuu ja alistuu melkein mihin tahansa. Tällaiset ihmiset joutuvat usein toisten hyväksikäyttämäksi. (Sinkkonen 2012, 121.)

Itsearvostuksella tarkoitetaan itsekunnioitusta, kykyä rakastaa itseään, itsensä hyväksymistä kokonaisuudessaan, tyytyväisyyttä omaan elämään tai ponnistelua sen paremmaksi muuttamiseksi. Itsearvostus on myös uskoa omaan kykyihin ja mahdollisuuksiin. Itsetunto koostuu itsearvostuksen myönteisistä ja kielteisistä puolista. (MIELI Suomen Mielenterveys ry s.a.) Kuten seksuaalisen identiteetin sosiaalisen ulottuvuuden, myös itsetunnon kannalta on merkittävää kokea kuuluvansa ryhmään ja sen mukaiseen identiteettiin (Santalahti 2017).

Oman itsensä arvostus on lähtöisin kiintymyssuhteesta, sillä se perustuu varhaisiin kokemuksiin. Lapsen positiiviset ruumiilliset kokemukset, kuten vanhempien silittely, suukottelu ja tuudittelu, ovat osa turvallista kiintymyssuhdetta. Nämä ruumiilliset kokemukset ovat yhteydessä psyykkisiin kokemuksiin. Lapsi kokee oman kehonsa arvokkaaksi ja rakastetuksi mielihyvän lähteeksi niin itselleen kuin muillekin. (Sinkkonen 2012, 121–122.) Ihmisen kokemus omasta ulkonäöstään vaikuttaa seksuaalisuuteen ja hyvinvointiin. Tämän takia Honkanen painottaa tekstissään itsensä hyväksymisen merkitystä. Nuoruudessa on tyypillistä kiinnittää enemmän huomiota ulkoiseen olemukseen, ja nuoret saattavat kokea epävarmuutta omasta ulkonäöstään. (Honkanen 2017, 235–238.)

3.3 Seksuaaliterveys ja sen merkitys nuoruudessa

Seksuaaliterveys ymmärretään nykyään fyysisen, emotionaalisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tilaksi suhteessa seksuaalisuuteen (WHO 2015, 1). Seksuaaliterveys toteutuu, kun jokainen kunnioittaa omia ja toisen seksuaalioikeuksia. (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 16.) Seksuaaliterveys käsittää lisääntymisterveyden näkökulman. Lisääntymisterveyteen kuuluu muun muassa sukupuolitautilien ehkäisy sekä hedelmällisyyden kontrollointi ehkäisy- ja abortin avulla. (WHO 2015, 1.)

Jokainen on oikeutettu nauttimaan seksuaalisuudestaan ja ilmaisemaan seksuaalisuuttaan ilman sukupuolitaudin ja ei-toivotun raskauden riskiä. Seksuaaliterveys on seksuaalisuudesta nauttimista ja sen ilmaisemista ilman pakottamista, väkivaltaista kohtelua ja syrjimistä. Seksuaaliterveys mahdollistaa nautinnolliset ja turvalliset seksuaalikokemukset. (WHO 2015, 1; Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 16.) Seksuaaliterveyteen sisältyy myös seksuaalisuutta ja parisuhdetta koskeva neuvonta, hedelmättömyyden ehkäisy sekä seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden hyväksyminen (STM s.a.).

Ennen seksin harrastamista on hyvä suunnitella, kuinka sukupuolitauteja ja ei-toivottua raskautta ehkäistään. Ehkäisy on kummankin osapuolen vastuulla. Ehkäisymenetelmistä kondomi on ainoa,

joka suojaa sukupuolitaudeilta. (Oksanen 2015, 94.) Ehkäisyvälineitä tarvitaan, kun halutaan ehkäistä raskautta ja sukupuolitauteja. Seksissä sukupuolitautilien tarttuminen on mahdollista silloin, kun tapahtuu limakalvokontakti. Limakalvoa on esimerkiksi suussa ja sukupuolielinten alueella. Sukupuolitauti voi tarttua suuseksissä. (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 168.)

Yleisimpiä sukupuolitauteja ovat HIV, hepatiitti B, herpes, klamydia, kondylooma, kuppa ja tippuri. Sukupuolitauti voi tarttua seksikontaktissa rikkoutuneen ihon kautta. Sukupuolitaudeista HIV, hepatiitti B ja kuppa voivat tarttua veren välityksellä. Sukupuolitauti voi tarttua myös, jos käyttää kumppanin kanssa samaa seksilelua. Raskauden ehkäisyyn soveltuvia ehkäisymenetelmiä ovat ehkäisy pillerit, kierukka, naisten kondomi, pessaari, ehkäisy laastari, ehkäisykapseli, ehkäisyrenkas, jälkiehkäisy pilleri ja sterilointi. (Oksanen 2015, 96–99.)

Gynekologi on naisten tautien erikoislääkäri (Oksanen 2015, 102). Gynekologi on erikoistunut muun muassa raskauden ehkäisyyn, kierukan laittoon tai poistoon, raskauden seurantaan, gynekologisten tulehdusten hoitoon sekä kuukautiskipuihin ja runsaisiin kuukautisiin. Gynekologin käynti on usein ajankohtaista teini-ikäisenä tai nuorena aikuisena. Gynekologin vastaanotolle kannattaa mennä kuukautisten ollessa epätavallisen runsaat tai kivuliaat ja viimeistään silloin, kun raskaudenehkäisy on ajankohtaista. (Soini s.a.) Urologi eli virtsaelinkirurgi tutkii ja hoitaa virtsaelinten sekä miesten sukupuolielinten sairauksia ja toimintahäiriöitä (Terveystalo s.a.).

3.4 Seksuaaliterveyden edistäminen

Syrjinnällä ja epätasa-arvolla on suuri rooli sen suhteen, pystyykö ihminen saavuttamaan seksuaaliterveyden ja ylläpitämään sitä. Esimerkiksi HIV-positiiviset, seksityöntekijät, siirtolaiset, transsukupuoliset, intersukupuoliset, homoseksuaalit sekä seksuaalisesti aktiiviset naimattomat nuoret kärsivät marginalisaatiosta ja stigmasta, jotka heikentävät merkittävästi ihmisen terveyttä. (WHO 2015, 1.) Seksuaaliterveyden ongelmat vaikuttavat myös kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2010, 20).

Korkeimman saavutettavissa olevan standardin mukaisen seksuaaliterveyden saavuttaminen on tiiviisti yhteydessä siihen, mitä ihmisoikeuksia kunnioitetaan, suojellaan ja toteutetaan. Lait asettavat säännöt yhteiskunnalle ja ne säätävät raamit seksuaaliterveyteen liittyvien toimintatapojen, ohjelmien ja palvelujen toteutukselle. (WHO 2015, 1.) Maailman terveysjärjestö WHO edistää seksuaali- ja lisääntymisterveyttä kansainvälisellä tasolla (STM s.a.).

Suomessa seksuaaliterveyden valtakunnallista edistämistä ohjaa sosiaali- ja terveysministeriö. Seksuaaliterveyden edistämisestä säädetään esimerkiksi terveydenhuolto- ja tartuntatautilaissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vastaa seksuaaliterveyden edistämisen käytännön toteutuksesta. THL vastaa myös alan kansallisesta ohjaamisesta, kehittämistyöstä ja kuntien tukemisesta. Lisäksi se seuraa väestön seksuaali- ja lisääntymisterveyttä. Kunnissa seksuaaliterveyttä edistetään moniammatillisessa yhteistyössä äitiys- ja lastenneuvoloissa, koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa, ehkäisyneuvoloissa, terveyskeskuslääkärien vastaanotoilla ja sairaanhoitopiireissä. (STM s.a.)

4 NÄKÖKULMIA SEKSUAALIKASVATUKSEEN

Seksuaalikasvatuksessa tarkastellaan seksuaalisuutta eri näkökulmista. Tarkoituksena on oppia seksuaalisuuden fyysisistä, tiedollisista ja sosiaalisista ulottuvuuksista sekä niihin liittyvistä tunteista ja vuorovaikutuksesta. (Väestöliitto s.a.a.) Seksuaalikasvatuksen tarkoituksena on antaa jokaiselle turvallinen tila, jossa pohtia identiteettiään, seksuaalisuuttaan ja suhdetta ympäristöönsä (Wekesa 2019). Seksuaalikasvatus perustuu ikään nähden sopivaan ja tieteellisesti paikkansapitävään tietoon, jolla edistetään itsemääräämisoikeuden toteutumista, tasa-arvoa ja erilaisuuden hyväksymistä. Asiamukainen tieto ihmiskehosta, seksuaalisuuden moninaisuudesta ja tunteiden ilmaisusta ovat osa kattavaa seksuaalikasvatusta. (Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimisto ja BZgA 2010, 28.)

Seksuaalikasvatuksen voidaan katsoa alkaneen Euroopassa 1970-luvulla. Seksuaalisuus erotettiin lisääntymisestä modernien ehkäisymenetelmien ja abortin laillistamisen kautta. Seksuaalisuus nousi julkiseksi keskustelunaiheeksi menetettyään voimakkaan tabun luonteen. Samaan aikaan seksuaalisuuden kehittyessä lapsuuden ja aikuisuuden väliin muodostui ”nuoruus”, jonka ominaispiirteet ja tarpeet vaativat uudenlaisia palveluita. Tämän seurauksena seksuaalikasvatusta alettiin järjestää 1990-luvun lopussa koko Euroopassa. (Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimisto ja BZgA 2010, 9.)

Koulujen seksuaalikasvatus sai virallisesti alkunsa Ruotsista vuonna 1955, josta se siirtyi Pohjoismaihin ja Länsi-Eurooppaan. Keski- ja Itä-Euroopassa koulujen seksuaalikasvatus aloitettiin 20–30 vuotta myöhemmin. Seksuaalikasvatus on ollut osa eurooppalaisten koulujen opetusohjelmia jo yli 50 vuotta. (Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimisto ja BZgA 2010, 10.) Monissa maissa kouluissa järjestettävää seksuaalikasvatusta ei ole kuitenkaan saatavilla, vaikka seksuaalikasvatuksen tarve on tiedossa. Tähän syinä voivat olla muun muassa ajatus siitä, että seksuaalikasvatus johtaa aikaisempiin seksikokemuksiin. (Unesco 2009, 8.)

Seksuaalikasvatusta on saatavilla virallisena ja epävirallisena. Elämän varhaisissa kehitysvaiheissa merkittävässä roolissa on epävirallinen seksuaalikasvatus, jota toteutetaan muiden kuin ammattihenkilöiden toimesta. Esimerkiksi vanhemmat ovat yleisiä epävirallisen seksuaalikasvatuksen antajia. (Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimisto ja BZgA 2010, 8.) Vanhempien suhtautuminen seksuaalisuuteen vaikuttaa merkittävästi myös nuorten asenteisiin ja käytökseen seksuaalisuutta kohtaan (Unesco 2009, 12). Epävirallisen seksuaalikasvatuksen tulisi tarjota lapselle ja nuorelle rakastava ja tukea antava ympäristö, jossa hänen on mahdollista kehittää seksuaalisuuttaan (Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimisto ja BZgA 2010, 8).

Virallinen seksuaalikasvatus antaa tietoa ja taitoa ammattilaisten opastuksella. Virallinen seksuaalikasvatus painottuu yleensä esiintyviin ongelmiin, kuten vahinkoraskauksiin ja niiden ehkäisemiseen ennalta. Tämä negatiiviseksi kuvattu näkemys on kuitenkin muuttumassa ongelmakeskeisestä paremmin nuorten tarpeita ja kiinnostuksen kohteita vastaavaksi seksuaalikasvatukseksi. (Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimisto ja BZgA 2010, 8.) Seksuaalikasvatuksessa on tärkeää myönteinen lähestymistapa. Myönteisyys tarkoittaa, että ei esimerkiksi mietitä ja pelotella seksitautien

oireilla, vaan keskitytään laajasti miksi seksitauteja kannattaa ehkäistä ja millaisia ehkäisymenetelmiä on olemassa sekä miten seksitautitesteissä käydään. (Oinonen ja Susineva 2019, 20.)

Suomessa on julkaistu tähän mennessä kaksi kansallista seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmaa. Toinen niistä on tällä hetkellä ajankohtainen, sillä se on laadittu vuosille 2014–2020. (THL 2018.) Toimintaohjelma perustuu WHO:n vuoden 2013 julkaisemiin seksuaalikasvatuksen standardeihin, jotka THL käänsi suomeksi vuonna 2014. Ohjelman mukaan lasten ja nuorten seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tukea ja suojella heidän seksuaalista kehitystään. (Klemetti ja Raussi-Lehto 2016, 38–46.)

Pakarisen (2019, 5–6) väitöskirjan aihe on ammattiin opiskelevien 15–19-vuotiaiden nuorten seksuaalikäyttäytyminen sekä siihen liittyvät tiedot ja asenteet ennen seksuaaliterveysinterventiota ja sen jälkeen. Tutkimustulosten mukaan nuoret käyttävät kondomia epäsäännöllisesti, vaikka heidän seksuaalikäyttäytymisensä on aktiivista ja monimuotoista. Poikien seksuaalikäyttäytymiseen liittyvät tiedot ovat tyttöjä heikompia. Seksuaalikasvatuksessa tulisi motivoida nuoria kondomin käyttöön ja seksitautien testaamiseen, vahvistaa nuorten tietämystä seksitaudeista sekä huomioida nuorten seksuaalikäyttäytymisen moninaisuus. (Pakarinen 2019, 5–6.)

4.1 Nuorille suunnattu seksuaalikasvatus

Erytinen tarve seksuaalikasvatukselle on silloin, kun kehon muutokset ovat suuria tai nopeita. Tällainen tilanne on esimerkiksi murrosiässä eli puberteettivaiheessa olevalla nuorella. (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 10.) Nuori tarvitsee tukea murrosiän aikana varsinkin mielen muutoksiin. Murrosiän muutosten myötä nuori kokee tarvetta itsenäistymiseen, jonka saavuttamiseksi hän saattaa tehdä rajujakin valintoja. Tässä kehitysvaiheessa nuorella on perheen tuen lisäksi suuri ulkopuolisen tuen tarve, johon koulun ja nuorisotyön seksuaalikasvatuksella on mahdollisuus vastata. (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 57.)

Seksuaalikasvatuksessa nuorille täytyy antaa tarpeellista ja ajankohtaista tietoa, jonka nuoret pystyvät linkittämään omaan elämäänsä. Seksuaalikasvatuksen ajoitus on siis tärkeää, jotta aiheet ovat nuorille ajankohtaisia. Seksuaalikasvatuksessa asioita tulee käsitellä toistuvasti useasta eri näkökulmasta ja useilla eri tavoilla – ei vain puhumalla. Ihminen ei kykene oppimaan kerralla niin paljon, kuin seksuaalikasvatukselta olisi hyvä tietää ja ymmärtää. Tämän vuoksi seksuaalikasvatusta on oltava tarjolla aina tarpeen mukaan. Hyvä seksuaalikasvatus on asiallista, naurua ja iloa unohtamatta. (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 59–62.)

Seksuaalikasvatusta tulisi toteuttaa jatkuvana prosessina läpi elämän, sillä seksuaalisuus kehittyy iän sekä kokemusten myötä. Nuorille annettavassa seksuaalikasvatuksessa tulee ottaa huomioon neuvonta- ja terveydenhuoltopalveluita, joita he mahdollisesti tarvitsevat seksuaalisuuden kehittyessä. (Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimisto ja BZgA 2010, 31.) Toimiva seksuaalikasvatus tarjoaa nuorille mahdollisuuden tarkastella omia asenteita seksuaalisuutta kohtaan ja harjoitella turvallisesti taitoja, joiden avulla he voivat tehdä valintoja ja päätöksiä koskien omaa seksuaalisuuttaan

(Unesco 2009, 2). Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on edistää positiivisia ajatuksia, joita nuori kohdistaa itseensä ja muihin. Lisäksi tavoitteena on lisätä nuorten tietoisuutta kunnioittavasta käytöksestä toisia kohtaan. (Oinonen ja Susineva 2019, 20.)

Yläasteikäisille nuorille tulee seksuaalikasvatuksen yhteydessä kertoa ihmiskehon muutoksista ja lisääntymisestä. Myös erilaisten rooliodotusten tiedostaminen ja muuttuvien tunteiden hyväksyminen on osa murrosikää läpikäyvien nuorten elämää. Nuorille on kerrottava seksuaalisuuteen liittyvistä vastuullisista asioista, kuten ehkäisystä, sukupuolitaudeista ja seksuaalioikeuksista. Median vaikutus seksuaalisuuteen ja seksuaalisuuden monimuotoisuus ovat eräitä painotuksia yläasteikäisten seksuaalikasvatuksessa. Ikäryhmälle on tärkeää opettaa huomioimaan kulttuurien asettamat normit ja odotukset sekä autettava heitä luomaan omat henkilökohtaiset näkemyksensä seksuaalisuudesta. (Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimisto ja BZgA 2010, 48–54.) Seksuaalikasvatuksen myötä nuorille annetaan lupa seksuaalisuuteen ja sen pohtimiseen sekä yksin että yhdessä. Seksuaalikasvatuksen avulla pyritään luomaan nuorille ajatus siitä, että seksuaalisuus ja seksiin liittyvät asiat ovat luonteva osa elämää. (Oinonen ja Susineva 2019, 20.)

Nuorisolain mukaan nuorten mielipiteitä ja ajatuksia tulee kuunnella sekä heille tulee tarjota mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa nuoria koskeviin asioihin (Nuorisolaki 2016, 24§). Osallisuus voi toteutua edustuksellisesti tai suoraan vaikuttamalla. Nuorten osallisuutta ja toimijuutta tulee tukea säännöllisesti sekä heidät tulee huomioida arvokkaina vaikuttajina. Osallisuuden toteutuminen vaatii sen esteiden tunnistamisen. (THL 2019a.)

Nuoria tulee osallistaa seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen ja heidän toiveitaan tulee kuunnella, jotta annettava seksuaalikasvatus on nuorten tarpeita vastaavaa. Erilaisia osallistumisen ja oppimisen menetelmiä tulee hyödyntää seksuaalikasvatuksessa. Tällöin huomioidaan yksilöiden erilaiset oppimisstrategiat ja vaikutetaan eri aisteihin. (Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimisto ja BZgA 2010, 30-31.) Toiminnallisuus, ajatusten ja kokemusten jakaminen sekä kysymysten esille tuominen lisäävät nuorten taitoja toimia muiden kanssa vuorovaikutuksessa (Opetushallitus 2014, 401).

Seksuaalikasvatus muuttuu yhteiskunnan mukana ja sen tarve lisääntyy. Muutokseen johtavia tekijöitä ovat muuan muassa lasten ja nuorten seksuaalisen hyväksikäytön lisääntyminen sekä nuorten seksuaalisen käytöksen ja asenteiden muuttuminen. Uusia näkökulmia antavat median käytön ja teknologian kehittymisen nopea leviäminen. (Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimisto ja BZgA 2010, 7.)

4.2 Seksuaalikasvatus koulussa

1960-luvun lopun kouluikäisistä vain muutama oli sitä mieltä, että oli saanut riittävästi seksuaalikasvatusta koulussa, kun vuonna 2015 noin 20-vuotiaista jo 80 % koki koulun seksuaalikasvatuksen riittäväksi. Vuonna 2006 toteutettiin PESESE Peruskoulun seksuaalikasvatus ja koululaisten seksuaaliterveystiedot -hanke. Tutkimushankkeessa toteutettiin yläasteikäisille suunnattu valtakunnallinen

kysely, johon osallistui 518 koulua. Erilliseen, 8.-luokkalaisille suunnattuun, seksuaaliterveystietokyselyyn vastasi 462 koulua ja yli 30 000 oppilasta. Paras tietämys seksuaaliasioissa oli niissä kouluissa, joissa oli runsaasti seksuaalikasvatusta. Tulosten mukaan oppilaiden tietämys oli sitä parempi, mitä monipuolisempaa koulun seksuaalikasvatus ja -opetus oli. Tutkimuksen mukaan hyvä seksuaaliopetus kesti lukukauden aikana vähintään kuusi tuntia. Opetukseen sisältyi vähintään 19 ja korkeintaan 26 eri sisältöaihetta. Opetus oli sitä tehokkaampaa, mitä monipuolisempaa tuntien sisältö oli. (Kontula 2015, 79–80.)

Koulussa seksuaalikasvatuksen tehokkuutta edisti opettajan luontevuus sukupuoliasioista puhuttaessa sekä seksuaalikasvatuksesta vastaavan opettajan nimeäminen. Seksuaalikasvatus oli tehokkaampaa, kun tavoitteeksi asetettiin oppilaiden luonteva ja suvaitsevainen suhtautuminen seksuaalisuuteen. Tutkimuksen mukaan miesopettajan antama opetus oli monipuolisempaa. Seksuaalikasvatuksen tehokkuutta lisäsi tyttöjen ja poikien sekaryhmien sekä draaman ja roolileikkien käyttö. Terveyskeskuksen palveluiden integrointi opetukseen sekä palveluiden käytön neuvominen oppilaille koettiin hyödyllisenä. (Kontula 2015, 80–81.)

Tutkimuksen mukaan opettajien täydennyskoulutuksella ei ollut juurikaan vaikutusta oppilaiden seksuaalitietämyksen kasvamiseen, ja esimerkiksi ulkopuolista asiantuntijaa käyttäneissä kouluissa oppilaiden seksuaalitietämys oli melko heikkoa. Asiantuntijan käyttäminen voi kertoa opettajien epävarmuudesta seksuaalikasvatuksen antamiseen. Oppilaiden seksuaalitietämykseen liittyi vahvasti heidän oma motivaationsa seksuaalikasvatuksen vastaanottamiseen ja seksuaalikasvatuksen saaminen koulun lisäksi muilta tahoilta. (Kontula 2015, 80–81.)

Väestöliiton Väestöntutkimuslaitos toteutti vuosina 2011–2013 Tehoa poikien seksuaaliopetukseen -projektin eli PoikaS-hankkeen, jossa selvitettiin poikien kokemuksia heidän saamastaan seksuaaliopetuksesta. Hankkeen tuloksista selvisi, että opettajan ammattitaidolla oli todella suuri merkitys opetuksen onnistumisen kannalta. Asiantuntijuus, avoimuus, kokemus, selkeys, jämäkkyys ja monipuolisuus ovat termejä, joilla pojat kuvailivat hyvää seksuaalikasvattajaa. Asioista toivottiin puhuttavan niiden oikeilla nimillä – realistisesti ja aidosti. Oppilaat kokevat opettajan antaman seksuaalikasvatuksen lupana käsitellä omaa seksuaalisuuttaan. (Kontula 2015, 81–82.)

Pojat toivoivat, että seksuaaliopetus aloitettaisiin koulussa aikaisemmin, ala-asteen viidennellä tai kuudennella luokalla (Kontula 2015, 83). Tätä tukee myös Korteniemen ja Cacciatoren (2015, 16) näkemys siitä, että seksuaaliopetus tulisi aloittaa ennen yläastetta, sillä ”itsearvostusta ja itsetunteista vahvistavat tiedot tarvitaan jo sitä ennen” (Mts.). Sopivat oppiaineet seksuaalikasvatukseen ovat biologia ja terveystieto. Poikien omat seksikokemukset vaikuttavat heidän ymmärrykseensä siitä, millaista seksuaalikasvatusta he todellisuudessa tarvitsevat. Seksuaalikasvatukselta ei toivottu saarnaavaa otetta eikä sitä, että kasvattaja kehottaa aloittamaan seksin vasta myöhemmässä ikävaiheessa. (Kontula 2015, 83.)

Seksuaalikasvatuksen uskottavuus ja mielenkiinto kärsivät, jos siinä ohitetaan tai kielletään seksiin liittyvät positiiviset mielikuvat ja odotukset. Opetukselta toivotaan tarttumista nuorille ajankohtaisiin

sekä todellisiin seurusteluun ja seksiin liittyviin tilanteisiin. Poikien kiinnostus ja halukkuus seksuaalikoemuksiin herää tyttöjä aikaisemmin. Haasteena on se, miten koulu pystyy oikea-aikaisesti ja leimaamatta vastaamaan poikien tarpeisiin seksuaalikasvatuksesta, jonka pojat tällä hetkellä voivat kokea jopa sensuroiduksi. (Kontula 2015, 83.) PoikaS-hankkeen tulosten pohjalta Kontula ehdottaa, että seksuaalikasvatuksessa voisi hyödyntää tyttöjen ja poikien välistä roolikeskustelua hyvän naisen ja miehen mallista sekä syistä, jotka ovat johtaneet näihin näkemyksiin. Keskusteluun voisi ottaa mukaan myös seksuaalisuuden moninaisuuden eri näkökulmia. Seksuaalikasvatuksessa toimivana keinona pojat kokivat ennen tuntia opettajalle toimitettavat anonyymit kysymykset, joita käsitellään tunnilla. Anonyymeissä kysymyksissä voisi hyödyntää myös internetiä. (Kontula 2015, 83–84.)

Seksuaalikasvatuksessa pääpainon toivottiin olevan mahdollisimman todellisten, nuorten omasta elämästä lähtevien tilanteiden käsittelyssä. Pojat toivoivat, että käytössä olisi mahdollisuuksien mukaan koulun ulkopuolinen henkilökohtainen ohjaaja, joka tukee heitä ja hyväksyy heidät. Henkilökohtainen ohjaaja voisi olla koulun terveydenhoitaja, jonka kanssa organisoidaan tapaamiset ja motivoidaan pojat tulemaan niihin. Seksuaalikasvatuksen vaikuttavuus syntyy siitä, että hyväksi koetun palvelun piiriin hakeutuu yhä enemmän nuoria. (Kontula 2015, 83–84.)

Vuonna 2016 tehdyssä kansainvälisessä koulujen seksuaalikasvatusta käsittelevässä tutkimuksessa selvitettiin lasten, nuorten ja nuorten aikuisten mielipiteitä sekä kokemuksia heidän saamastaan seksi- ja ihmissuhdeopetuksesta. Tutkimuksen aineistot ovat peräisin Iso-Britanniasta, Irlannista, Yhdysvalloista, Australiasta, Uudesta Seelannista, Kanadasta, Japanista, Iranista, Brasiliasta ja Ruotista. Tutkimuksen tulosten mukaan seksi on haastava aihe opetukselle, joten koulut pyrkivät opettamaan sitä samalla tavalla, kuin muitakin aineita. Kouluilla on ollut vaikeuksia hyväksyä nuorten seksuaalinen aktiivisuus, minkä vuoksi opetus ei ole vastannut oppilaiden tarpeita. Oppilaat ovat kokeneet, että opetus voi olla negatiivista, sukupuolistunutta ja heteroseksististä. (Pound, Langford ja Campbell 2016.)

Suomessa lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä selvitetään joka toinen vuosi toteutettavalla kouluterveyskyselyllä. Keskityimme tulosten tarkastelussa Iisalmen 8.–9.-luokkalaisten nuorten seksuaaliterveyteen, sillä opinnäytetyön tavoitteena oli uudistaa iisalmelaisille 8.-luokkalaisille suunnattu seksuaalikasvatusrata. Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn tuloksista selviää, että iisalmelaisista 8.–9.-luokkalaisista 19,7 % on seurustellut kyselyn toteutushetkellä. Tytöistä on seurustellut 22,6 % ja pojista 16,2 %. (THL 2019b.)

Iisalmen 8.–9.-luokkalaisista nuorista 23,3 % on ollut ainakin kerran sukupuoliyhdyntässä (THL 2019c). Viimeisimmässä yhdynnässä 11,3 % nuorista ei ole käyttänyt ehkäisymenetelmää (THL 2019d). Iisalmelaisista 8.–9.-luokkalaisista nuorista 3,4 % kokee tarvetta keskustella jonkun kanssa ihmissuhteista ja seksuaalisuudesta (THL 2019e). Nuorista 17,5 % kokee tarvitsevansa ilmaisia kondomeja (THL 2019f). Nuorista 5,1 % kokee tarvitsevansa enemmän tietoa seksitaudeista (THL 2019g).

Suomessa opetushallituksen laatimissa opetussuunnitelman perusteissa määritellään mitä oppiainekohtaisen opetuksen tulee sisältää (Opetushallitus s.a.). Vuoden 2014 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määritellään terveystiedon tehtävän olevan oppilaiden tiedon lisääminen terveydestä monipuolisesti niin, että oppilaiden ikätaso huomioidaan opetuksessa. Terveystietoa opiskellaan luokilla 1–6 ympäristöoppiin sisällytettynä ja luokilla 7–9 terveystieto on itsenäinen oppiaine. (Opetushallitus 2014, 398–399.) Seksuaalisuus otetaan puheeksi myös kouluterveydenhoitajan terveystarkastuksissa (Klemetti ja Raussi-Lehto 2016, 46).

Terveystiedon oppitunneilla kehitetään oppilaiden asiantuntemusta ja harkintakykyä koskien terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia (Peda.net s.a.). Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa 7.–9.-luokkalaisille määritellyt terveystiedon tavoitteet on jaettu kolmeen eri osa-alueeseen. Terveyttä tukeva kasvu ja kehitys -opetuskokonaisuus painottuu terveyden kokonaisuuteen huomioiden myös edistämisen ja ehkäisemisen näkökulmat. Painopisteitä ovat muun muassa seksuaalisuuden kehittyminen, identiteetti ja tunne-, turva- ja vuorovaikutustaidot. Toinen opetuskokonaisuus on Terveyttä tukevat ja kuluttavat tekijät sekä sairauksien ehkäisy, jossa käsitellään tarkemmin esimerkiksi seksuaalisuutta ja sen eri osa-alueita. Lisäksi oppilaat perehtyvät mielenterveyteen ja terveyttä uhkaaviin osatekijöihin. Kolmas opetuskokonaisuus on Terveys, yhteisöt, yhteiskunta ja kulttuuri. Aiheita ovat muun muassa opiskelukyky, ympäristön vaikutus terveyteen, vastuullisuus ja kestävyys elämäntavoissa sekä osallisuus ja ihmisoikeudet. (Opetushallitus 2014, 400–401.)

Katja Hanninen ja Pauliina Mikkonen ovat pro gradu -tutkielmassaan selvittäneet, sisältyykö kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus peruskoulun opetukseen. Tutkimuksen aineisto kerättiin terveystiedon, biologian, maantiedon sekä ympäristö- ja luonnontiedon oppikirjoista. Tutkimustuloksia verrattiin muun muassa WHO:n Seksuaalikasvatuksen standardit -teokseen sekä Korteniemi-Poikelan ja Cacciatoren seksuaalisuuden portaat -malliin. Tutkimuksen mukaan kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen kaikkia aihepiirejä ei käsitellä peruskoulun oppikirjoissa. Kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen tavoitteet eivät toteudu, jos peruskoulun seksuaalikasvatus perustuu vain oppikirjoihin. (Hanninen ja Mikkonen 2014, 54.)

4.3 Seksuaalisuuden portaat

Suomen perusopetuksessa on käytetty jo yli 15 vuoden ajan Erja Korteniemi-Poikelan ja Raisa Cacciatoren Seksuaalisuuden portaat -mallia, joka on lasten ja nuorten eri kehitysvaiheissa sovellettava seksuaalikasvatuksen työkalu. Seksuaalisuuden portaat -mallin tarkoituksena on tukea lasten ja nuorten seksuaalisuutta sekä ennaltaehkäistä riskejä. Vanhemmilla ei välttämättä ole valmiuksia antaa lapsilleen ja nuorilleen hyvää seksuaalikasvatusta, joten kasvatusta ei voi kokonaan jättää vanhempien vastuulle. Portaita voidaan käyttää myös seksuaalivähemmistöjen, vammaisten, kehitysvammaisten sekä eri kulttuurien seksuaalikasvatuksessa ja -neuvonnassa. Mallia voidaan hyödyntää niin kotona, varhaiskasvatuksessa kuin koulussakin. (Korteniemi-Poikela ja Cacciatore 2015, 8–15.)

Seksuaalisuuden portaat -mallin sisällössä on hyödynnetty tutkimustietoa, kehityspsykologiaa, koulu-terveyskyselyn tietoja sekä seksuaalikasvatuksen kokemuksia lasten ja nuorten kanssa. Seksuaalisuuden portaiden tausta-ajatuksena on lasten ja nuorten seksuaalisten kokemusten kehittyminen portaittain, jolloin heidän toimintansa, tunteensa ja kypsyytensä ovat tasapainossa. Portaille annetut ikävälit ovat suuntaa-antavia arvioita. (Korteniemi-Poikela ja Cacciatore 2015, 22.) Mallia tarkastellessamme keskityimme niihin seksuaalisuuden portaisiin, jotka koskevat noin 15-vuotiasta nuorta.

Nuori alkaa kokea murrosiän muutoksia kehossaan noin 10–15-vuoden ikäisenä. Tämän ikävaiheen porrasta kutsutaan Tykkään sinusta -portaaksi. Nuori haluaa saada ihastuksensa tietoiseksi hänen omista tunteistaan. Käsi kädessä -portaalla 12–16-vuotias haluaa kertoa koko maailmalle ihastumisestaan. Käsi kädessä oleminen on symboli nuoren ja hänen ihastuksensa välillä vallitsevista suurista ihastuksen tunteista. Tunteet halutaan jakaa, mutta ei kuitenkaan haluta mennä vielä pidemmälle. Tällä portaalla ajankohtaista on oppia käsittelemään eron aiheuttamia tuntemuksia, kuten pettymistä. (Korteniemi-Poikela ja Cacciatore 2015, 23.)

Suudellen-portaalla nuori on 14–18-vuotias. Suuteleminen ja koskettelu lähinnä suun ja kaulan alueella herättää nuorena seksuaalisen kiihottumisen tunteita sekä seksiin ja yhteiseen seksuaaliseen nautintoon liittyviä haaveita. Nuori opettelee itsensä hallintaa sekä kumppanin kunnioitusta. Mikä tuntuu hyvältä? -portaalla 15–20-vuotias nuori opettelee yhdessä kumppaninsa kanssa heille kummallekin nautintoa ja kiihottumista tuottavia asioita. Näiden asioiden oppiminen vaatii seurustelusuhteelta turvallisuutta ja sitä, että tavoitteena on hellyys ja kiihottuminen yhdynnän sijasta. (Korteniemi-Poikela ja Cacciatore 2015, 24.)

Viimeiselle Rakastella -portaalle eteneminen voi tapahtua noin 16–25-vuotiaana. Portaalle edetäkseen nuorella on oltava tietämystä riskeistä ja suojautumisesta seksiin liittyen sekä vastuuntuntoa, empatiaa ja kunnioitusta kumppania kohtaan. Kumppanin kanssa seksuaaliseen toimintaan voi liittyä rakastelu, jonka tavoitteena tulisi olla psyykinen ja fyysinen yhteisnautinto. Yhteisessä nautinnossa on kyse rakastumisen kyvystä sekä siitä, että haluaa kumppanille hyvää. (Korteniemi-Poikela ja Cacciatore 2015, 24.)

4.4 Turvataito- ja mediakasvatus osana seksuaalikasvatusta

Kaikilla lapsilla ja nuorilla on oikeus elämään ilman väkivaltaa, häirintää sekä hyväksikäyttöä. Turvataitokasvatuksen tarkoitus on vahvistaa nuoren voimavaroja, lisätä tietoa seksuaalioikeuksista ja tukea tunnetaitojen kehittymistä. (Aaltonen 2012, 11.) Lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä tuetaan turvataitokasvatuksella, jonka avulla he oppivat taitoja välttymään esimerkiksi alistamisen, ahdistelun tai seksuaalisen hyväksikäytön tilanteilta. Turvataitokasvatuksen myötä lapsi tai nuori saa keinoja itsensä suojelemiseen ja rajojensa puolustamiseen. Turvataitokasvatus kehittää lasten ja nuorten itseluottamusta ja -arvostusta, vuorovaikutus- ja tunnetaitoja sekä rohkaisee keskustelemaan vaikeista asioista. Turvataitokasvatusta toteutetaan ikätason mukaisesti. (THL 2017.) Monet perinteisesti opetetut turvataidot eivät kuitenkaan suojele lapsia verkossa, jolloin myös digiturvataidot tulee sisällyttää osaksi arjen keskusteluja (Pelastakaa Lapset ry 2019).

Lapsille ja nuorille voidaan tarjota keinoja käsitellä yhteiskuntaa ja mediaa, kun seksuaalikasvatukseen sisällytetään mediakasvatusta. Media voi muokata kapeaksi nuorten ja nuorten aikuisten ajatuksia seksistä, toisten odotuksista ja vaatimuksista sekä siitä, kuinka he kokevat oman seksuaalisuutensa. (Klemetti ja Raussi-Lehto 2016, 40.) Mediakulttuurissa seksuaalisuus on näkyvää ja median lisääntynyt suosio voi antaa väärän kuvan siitä, että seksiä käsitellään mediassa jatkuvasti. Alaikäiset käyttävät median seksisisältöjä, joten aihetta olisi tärkeää käsitellä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Spišák 2016, 5–7.)

Seksuaalikasvatuksessa tieto on merkityksellistä vain, kun se on sisäistetty osaksi toimintaa. Kasvattajien on tärkeää miettiä eettisesti kestäviä keinoja, joilla nuorten seksiin liittyvät mediakokemukset saadaan paremmin osaksi kasvatusta. Tärkeää olisi nuorten omien näkemysten ja kokemusten kuuleminen sekä mielipiteiden kunnioittaminen sen sijaan, että heille tyrkytetään valmiita vastauksia. (Spišák 2016, 5.)

Mediakasvatuksen tavoitteena ei ole pelottelun ja rajoitusten kautta kaventaa alaikäisten seksuaalioikeuksia vaan herätellä heidän ajatuksiaan siitä, mitkä median sisällöt ovat totta ja mitkä fiktiivisiä. Alaikäisiä tulee tukea siinä, että he osaavat arvioida esimerkiksi pornograafista sisältöä sekä arvioida verkossa tapahtuvaa seksuaalista toimintaa. (Spišák 2016, 5–7.) Grooming on median välityksellä toteutettua lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin, mikä on kasvava ongelma kaikkialla maailmassa. Tekijä voi pyrkiä saamaan lapseen luottamuksellisen suhteen esimerkiksi tuomalla seksuaalissävyyteisen sisällön osaksi arkista keskustelua. Yhteydenpito voi myös olla suoraa seksuaalista kommentointia ja alastonkuvien vaatimista. Grooming on ilmiönä moniulotteinen ja koko ajan muuttuva, joten lapsen kanssa on tärkeää puhua median mahdollisuuksien lisäksi myös siihen liittyvistä riskeistä. (Pelastakaa Lapset ry 2019.)

Suomessa on rikos houkuttaa lasta seksuaalisiin tarkoituksiin. Usein uhriksi joutunut syyllistää itseään, vaikka tekijällä on aina vastuu. Tietoisuutta seksuaalisesta häirinnästä, houkuttelusta sekä seksuaaliväkivallan muodoista tulee lisätä ja ottaa ne osaksi arjen keskustelua. Tärkeää on lisätä kaikkien aikuisten ja lasten sekä lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten tietoisuutta, jotta esimerkiksi groomingia pystytään ennaltaehkäisemään. Lapsia tulee opastaa siinä, kuinka verkossa voi toimia turvallisesti. (Pelastakaa Lapset ry 2019.)

Lapsen ja nuoren kasvattaminen vastuulliseksi median suhteen auttaa hallitsemaan alaikäisen itsenäisen netinkäytön riskejä. Nuoren kehitysvaiheeseen kuuluu kiinnostuminen seksistä ja hakeutuminen seksisisältöjen pariin. Tällöin nuoren identiteetti rakentuu ja muovautuu, joten on tärkeää suhtautua ymmärtäväisesti ja neutraalisti tähän kehitysvaiheeseen. Ymmärtävä asenne kehittää kunnioittavien ja avoimien asenteiden sekä arvojen kehittymistä. Kun tuetaan tyydyttävää sekä vastuullista seksuaalisuutta ja ihmissuhteita, nuorten turvataidot kehittyvät ja suojaavat mahdollisilta haitoilta. Tämänkaltainen kasvatustyö ja mediataidot lisäävät nuoren valmiuksia tehdä tietoisempia mediavalintoja. Lisäksi ne antavat keinoja ymmärtää ympäröivän mediakulttuurin tapoja esittää seksuaalisuutta, sukupuoliä ja seksiä. (Spišák 2016, 58–59.)

Monipuolinen medialukutaito antaa valmiuksia seksiä sisältävien mediasisältöjen käsittelyyn ja niissä esiintyvien toimintamallien ja asenteiden pohtimiseen. Tietoa tulee antaa asianmukaisesti sekä ikätasoisesti. Pornografiasta puhuttaessa lapsille ja nuorille, se voidaan määritellä aikuiselle suunnatuksi sisällöksi, jonka tarkoitus on tuottaa seksuaalista kiihottumista. Voidaan myös kertoa, että porno kuvaa seksuaalisia tilanteita ja seksiä yksityiskohtaisesti ja liioitellen. On hyvä mainita, että pornosta ei saa tietoa siitä millainen seksi tuntuu mahdollisimman hyvältä. Pornovideoissa seksiasennot ovat suunniteltuja ja niissä käytetään elokuvallisia keinoja sekä kuvakulmia ja leikkauksia, jotta videoon saadaan näyttävyyttä. (Spišák 2016, 21–27.) Internetin myötä porno on yleistynyt ja se on helposti saatavilla. Pornon katsomisesta saattaa tulla sosiaalista elämää tai katsojaa itseään häiritsevä tapa. Pornoa tulee käsitellä nuorten seksuaalikasvatuksessa, sillä porno vaikuttaa nuorten hyvinvointiin. (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 142–143.)

Nuoren kanssa median käytön riskeistä olisi hyvä puhua avoimesti ja neutraalisti. Nuoret pääsevät nettiin melkein mistä vain. Heidän on tärkeää tiedostaa netin käyttämiseen liittyvät mahdolliset riskit ja käyttöä koskevat rajoitukset. Monipuolisia mediataitoja voi kuitenkin oppia vain käyttämällä mediaa. Nuorten kanssa pornografiaa sekä muita median seksisisältöjä tulee käsitellä neutraalisti sekä reflektoiden. Nuori voi esimerkiksi kokea, että pornografiasta kiihottuminen on väärin, jos siitä puhutaan vain ongelmana. Mediasuhde ja median vaikutukset nuoriin ovat yksilölliset. Tämän takia turvallisen sekä syyllisyyden ja häpeän tunteista vapaan ilmapiirin luominen onkin tärkeää puhuttaessa seksuaalisista mediasisällöistä. Nuorten mediakulttuurin kuten musiikkivideoiden, televisiosarjojen sekä somekeskusteluiden kautta voidaan pohtia median tapaa kuvata seksuaalisuutta. (Spišák 2016, 29–30.)

4.5 Seksuaalikasvattajan rooli

Nuorten kanssa työskentelevän aikuisen on tärkeää tiedostaa oma roolinsa vaikuttajana. Sillä on paljon merkitystä, miten aikuinen puhuu esimerkiksi seksuaalisesta häirinnästä, erilaisten seksitapojen ehkäisystä ja seksuaalisista suuntautumisista. Aikuisen tulee ilmaista, ettei toisten kokemusten vähättely tai halventaminen ole hyväksyttävää. (Oinonen ja Susineva 2019, 24.) Seksuaalikasvattajan on hyvä keskittyä kertomaan asioista yleisellä tasolla, eikä yhdistää niitä kehenkään tiettyyn henkilöön tai esimerkiksi omaan elämäänsä (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 68).

Seksuaalikasvattajan ei tulisi olettaa, että kaikki nuoret haluavat seurustella. Seksuaalikasvatuksen kompastuskivenä koetaan se, että usein nuorille puhutaan vain naisen ja miehen välisestä seurustelusta ja oletetaan valtaosan olevan heteroseksuaaleja. Seksuaalikasvattajan on osattava puhua nuorille niin, että jokainen voi kokea itsensä normaaliksi seksuaalisesta suuntautumisestaan ja sukupuolestaan riippumatta. Jos nuorille puhutaan vain ehkäisystä ja sukupuolitaudeista, annetaan helposti sellainen kuva, että seksuaalisuus tarkoittaa vain yhdyntää. Seksuaalikasvattajan tulisi kertoa nuorille seksuaalisen nautinnon ja mielihyvän erilaisista muodoista, eikä vain yhdynnästä. (Bildjuschkin ja Ruuhilahti 2008, 67.)

Seksuaalikasvattajan on tärkeää pohtia, millaisista lähtökohdista itse toimii. Aikuisen on tärkeää tiedostaa oma seksuaalihistoriansa, asenteensa sekä kasvuympäristönsä merkitys. (Oinonen ja Susineva 2019, 24.) Nuorten aito huomioiminen ja kuuleminen vaatii ammattilaisen omien työtapojen ja ennakkokäsitysten tarkastelua uudelleen sekä suhtautumista kriittisesti nuoren ajatuksiin omasta elämästään (Spišák 2016, 5). Myös Aaltonen (2012, 75) sanoo, että seksuaalikasvattajan on tärkeää pohtia omia asenteitaan ja kipupisteitään seksuaalisuuteen liittyen, jolloin hän ymmärtää paremmin mihin omat kasvatukselliset ratkaisut perustuvat.

Seksuaalikasvattajan toivotaan kuuntelevan nuorten omia mielipiteitä ja rakentavan yhteistä keskustelua. Nuoret toivovat, ettei haastavia asioita ja kysymyksiä sivuuteta. (Oinonen ja Susineva 2019, 24.) Avoin keskustelu voi parhaimmillaan vahvistaa kasvattajan ja nuoren suhdetta. Varhaisessa vaiheessa luodut edellytykset avoimelle keskustelulle helpottavat nuoren vaikeaksi kokemien asioiden tai negatiivisten kokemusten puheeksi ottamista. Valmiiden vastauksien sijaan nuorta kannattaa kannustaa omien ajatusten ilmaisemisessa. Hyvä kasvattaja auttaa hakemaan luotettavaa tietoa oikeista lähteistä. Joskus kasvattajan oman epämukavuuden tai tietämättömyyden tunnustaminen voi saada aikaan avointa keskustelua. (Spišák 2016, 58.)

Seksuaalikasvattajalla on hyvä olla aitoa kiinnostusta aiheeseen sekä ymmärrystä ja auttamisen halua (Oinonen ja Susineva 2019, 24). Seksuaalikasvattajat tukevat oppijoiden asenteita ja taitoja tiedon antamisen lisäksi. Kasvattajat ovat motivoituneita opettamaan seksuaalikasvatusta ja suhtautuvat avoimesti sen sisältöihin. (Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetuimisto ja BZgA 2010, 32.)

Seksuaalikasvattajalla tulee olla ajantasaista tietoa seksuaaliterveydestä. Tutkimustieto uudistuu koko ajan ja seksuaalitermistö on muuttuvaa. Seksuaalikasvattajasta voi tuntua kuormittavalta päivittää tietouttaan jatkuvasti, mutta nuorille suunnatun seksuaalikasvatuksen kannalta on tärkeää tunnistaa nuorten elämässä vaikuttavat asiat. (Oinonen ja Susineva 2019, 25.) Seksuaalikasvattajille järjestetään seksuaalikasvatuksen koulutuksia, jotka vastaavat heidän antamansa kasvatuksen tasoa. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi varhaiskasvatuksessa työskentelevän ammattilaisen seksuaalikasvattajan valmennus eroaa lukion opettajan valmennuksesta. (Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetuimisto ja BZgA 2010, 32.)

Sexpo-säätiö on toiminut vuodesta 1969 seksuaalisuuden ja ihmissuhteiden asiantuntijana. Säätiön järjestämät seksuaalikasvatuskoulutukset antavat kasvattajille valmiuksia seksuaalikasvatukseen, -opetukseen ja -valistukseen niin aikuisten, nuorten kuin lastenkin parissa. Koulutus toteutetaan teoreettisen pohjan ja käytännönläheisen työskentelyn avulla. Koulutus sisältää muun muassa seksuaalisuuden kohtaamista ja omien asenteiden reflektointia. Siihen kuuluu myös perehtyminen parisuhteisiin ja ihmissuhteiden moninaisuuteen sekä tietoa seksuaalisesta kaltoinkoittelusta. (Sexpo-säätiö s.a.)

5 OPINNÄYTETYÖPROSESSIN KUVAUS

Opinnäytetyömme on tutkimuksellinen kehittämistyö. Tutkimuksellinen kehittämistyö voi olla lähtöisin esimerkiksi organisaation kehittämistarpeista tai pyrkimyksestä muutoksiin. Tutkimuksellinen kehittämistyö sisältää yleensä käytännön ongelmien ratkaisuja sekä esimerkiksi uusien ideoiden, käytäntöjen tai tuotteiden tuottamista ja toteuttamista. Kehittämistyössä tarkoituksena on luonnostella ja kehitellä uusia ratkaisuja sekä viedä niitä käytännössä eteenpäin. (Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti 2015, 19.)

Kehittämistyössä tutkimuksellisuus on tärkeää, sillä se mahdollistaa esimerkiksi kehittämistyöhön vaikuttavien tekijöiden kattavamman ja suunnitelmallisemman huomioimisen sekä kehittämistyön tulosten paremman perusteltavuuden. Tutkimuksellisuus ilmenee kehittämisen järjestelmällisenä, analyttisenä ja kriittisenä etenemisenä. Lisäksi se tarkoittaa, että omat ratkaisut sekä tuotettu tieto pohjautuvat olemassa olevaan tietoon. (Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti 2015, 21.)

Kehittämistyö etenee prosessina eli eri vaiheet seuraavat toisiaan. Eteneminen prosessin mukaan auttaa toimimaan järjestelmällisesti ja huomioimaan asiat, jotka tulee tehdä ennen seuraavaan vaiheeseen etenemistä. Kehittämistyö voidaan ajatella yksinkertaisesti prosessiksi, jossa ensimmäinen vaihe on suunnittelu, toinen vaihe toteutus ja viimeinen vaihe arviointi. Käytännössä prosessi ei usein kuitenkaan ole selkeästi eri vaiheisiin jaettu ja nähtävissä. Prosessissa voidaan palata edelliseen vaiheeseen tai mennä edestakaisin vaiheiden välillä ennen etenemistä. (Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti 2015, 22–24.)

Kehittämistyön prosessi voidaan jakaa seuraaviin yksityiskohtaisempiin vaiheisiin:

1. kehittämiskohteen tunnistaminen ja alustavien tavoitteiden määrittäminen
2. kehittämiskohteeseen perehtyminen teoriassa ja käytännössä
3. kehittämistehtävän määrittäminen ja kehittämiskohteen rajaaminen
4. tietoperustan laatiminen sekä lähestymistavan ja menetelmien suunnittelu
5. kehittämishankkeen toteuttaminen ja julkistaminen eri muodoissa
6. kehittämisprosessin ja lopputulosten arviointi (Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti 2015, 24.)

Opinnäytetyöprosessi alkoi syksyllä 2018, kun tapasimme toimeksiantajan, joka esitti tarpeen seksuaalikasvatusradan uudistamisesta. Tutustuimme tämän jälkeen entiseen seksuaalikasvatusrataan. Iisalmen nuorisotalon remontin vuoksi seksuaalikasvatusrataa ei voi jatkossa järjestää kyseisissä tiloissa. Entinen rata rakennettiin käsin kankaista ja kehikoista yhteen isoon huoneeseen, mikä vei paljon aikaa. Kankaista muodostui peräkkäisiä huoneita, joten eri huoneissa puhutut asiat kuuluivat myös muihin huoneisiin. Tämä häiritsi osallistujien keskittymistä ja mahdollisesti myös uskallusta osallistua keskusteluun. Ennen radalle lähtöä osallistujat allekirjoittivat ryhmäsopimuksen yhteisistä pelisäännöistä. Aiemman seksuaalikasvatusradan ohjaajilla oli käytössään opas. Konkreettisen toteutuksen lisäksi radan sisältö sekä opas täytyi muokata nykyaikaa ja uudistettua rataa vastaavaksi.

Entinen seksuaalikasvatusrata sisälsi kuusi eri huonetta, jotka olivat teemoiltaan puisto, läheisyys, nuoren makuuhuone, terveydenhoitajan vastaanotto ja nuorenparin koti. Kuudennessa huoneessa oli loppukeskustelu. Puisto-huoneessa keskusteltiin muun muassa seurustelusta, itsensä hyväksymisestä ja seksuaalivähemmistöistä. Läheisyys-huoneessa keskusteltiin koskettamisesta ja läheisyyteen liittyvistä asioista sanakorttien avulla sekä esimerkiksi itsemääräämisoikeudesta ja seksuaalisesta häirinnästä. Nuoren makuuhuoneessa keskusteltiin ensimmäisestä seksikerrasta ja harjoiteltiin kondomin laittoa. Terveydenhoitajan vastaanotto -huoneessa keskusteltiin sukupuolitaudeista sekä siitä, milloin terveydenhoitajan luo voi mennä juttelemaan ja kenen vastuulla ehkäisy on. Nuorenparin koti -huoneessa aiheena oli teiniraskaus ja keskusteltiin esimerkiksi siitä, kuinka nuoren elämä muuttuisi raskauden myötä. Loppukeskustelussa käytiin läpi radalla ilmenneitä kysymyksiä ja lopuksi nuoret täyttivät tabletilla palautekyselyn radasta.

Yhteisymmärryksessä toimeksiantajan kanssa päätimme, että opinnäytetyömme tavoitteena on uudistaa Iisalmen kaupungin nuorisopalveluiden seksuaalikasvatusrata. Etsimme aiheeseen liittyvää teoretietoa monesta eri lähteestä hyödyntäen internet-aineistoja ja painettuja lähteitä. Syksyllä 2018 aloitimme opinnäytetyön teoriaosuuden kirjoittamisen ja esitimme aihekuvauksen toimeksiantajalle.

Työsuunnitelman hyväksymisen jälkeen keväällä 2019 tapasimme toimeksiantajan, jolloin suunnitelimme yhdessä opinnäytetyötä. Keväällä tapasimme toimeksiantajan uudelleen ja kävimme tutustumassa Iisalmen kulttuurikeskuksen tiloihin, joissa uudistettu seksuaalikasvatusrata tullaan järjestämään. Samalla allekirjoitimme opinnäytetyön ohjaus- ja hankkeistamissopimukset. Opinnäytetyön prosessin aikana kävimme opinnäytetyön työpajoissa, joista saamaamme tietoa ja ideoita hyödynsimme opinnäytetyössämme. Valitsimme kehittämistyöhön sekä määrällisen että laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Keräsimme tutkimusaineistoa Webropol-kyselyllä Iisalmen kahdeksasluokkalaisten sekä entistä seksuaalikasvatusrataa ohjanneilta nuorisotyöntekijöiltä. Lisäksi haastattelimme seksuaaliterapeuttia.

Kesällä 2019 kirjoitimme kyselyiden tulokset ja haastattelun vastaukset auki sekä analysoimme ne. Kiireisen kesän vuoksi aloitimme suunnittelemaan opasta alkusyksystä 2019. Lähetimme toimeksiantajalle alustavan suunnitelman radan sisällöstä ja toiminnallisista menetelmistä. Toimeksiantajan palautteen pohjalta aloitimme suunnittelemaan oppaan ensimmäistä versiota. Ensimmäinen versio sisälsi tarkemman kuvauksen radan teemoista ja toteutuksesta, toiminnallisista menetelmistä, rekvisiitoista sekä materiaaleista.

Syksyllä 2019 lähetimme toimeksiantajalle ensimmäisen version oppaasta. Saimme oppaasta palautetta toimeksiantajalta sekä nuorisotyöntekijöiltä, jotka ovat aikaisemmin ohjanneet seksuaalikasvatusrataa. Muokkasimme opasta palautteen mukaisesti ja teimme oppaan liitteeksi ohjaajan kortit. Muokkaamisen jälkeen esitimme oppaan toimeksiantajalle ja entistä rataa ohjanneille nuorisotyöntekijöille, joilta keräsimme kirjallisen palautteen (liite 8). Palautteen vastauksissa positiivisiksi asioiksi oli mainittu oppaan selkeät asiakokonaisuudet sekä ajantasaiset ja nykyaikaiset sisällöt. Toiminnalliset menetelmät olivat hyödyllisiä ja suunnitellut sisällöt toimivia. Hyväksi koettiin myös se, että tytöt

ja pojat on huomioitu radalla tasapuolisesti esimerkiksi huomioimalla gynekologian lisäksi myös urologia. Lisäksi tyytyväisiä oltiin ohjaajan kortteihin, videon käyttöön sekä ideoimaamme rekvisiittaan.

Palautteessa selvitettiin myös oppaan kehitettäviä asioita. Vastauksissa oli, että ohjaajien kortteihin tulisi kirjoittaa lisää apukysymyksiä ja -sanoja. Seksuaaliterveys huoneen sisällön kokonaisuus koettiin laajaksi, minkä vuoksi ajankäyttö on ohjaajalle haastavaa. Rekvisiittojen ideointia toivottiin viettävän vielä pidemmälle. Teimme viimeiset muokkaukset oppaaseen kirjallisten palautteiden pohjalta ja lähetimme oppaan valmiin version toimeksiantajalle. Kysyimme viimeisen loppupalautteen oppaasta, jonka jälkeen emme muokanneet enää opasta. Syksyllä 2019 viimeistelimme opinnäytetyön kirjallisen raportin.

6 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUKSELLINEN OSUUS

Kehittämistyössä on mahdollista ja suositeltavaa käyttää monenlaisia tutkimusmenetelmiä. Tutkimusmenetelmät jaetaan määrällisiin (kvantitatiivisiin) sekä laadullisiin (kvalitatiivisiin) menetelmiin. Määrällisessä menetelmässä tavallisesti käytetään lomakekyselyä tai strukturoitua lomakehaastattelua, jossa kysytään samoja asioita isolta joukolta vastaajia. Kyselyllä kerätty materiaali analysoidaan tilastollisin menetelmin. Tutkija ei vaikuta tutkimuksen kohteeseen, eikä välttämättä kohtaa tutkittavia. (Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti 2015, 104–105.) Kysely voidaan toteuttaa monilla eri tavoin, kuten esimerkiksi internetissä, ja se sopii monien aiheiden ja ilmiöiden tutkimukseen. Tärkeää on miettiä kysymykset niin, että ne perustuvat kehittämistyön tavoitteisiin, jolloin saadaan hyödynnettäviä vastauksia. (Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti 2015, 121–130.)

Seksuaalikasvatusradan väliaikaisena toteutuksena osa Iisalmen nuorisopalveluiden työntekijöistä piti koulussa kahdeksaluokkalaisille seksuaalikasvatukseen liittyviä oppitunteja. Lähetimme kahdeksaluokkalaisille suunnatun saatekirjeen (liite 1) toimeksiantajalle. Toimeksiantaja näytti saatekirjeen nuorille tunnin lopussa, jonka jälkeen nuoret vastasivat kyselyyn. Opinnäytetyössä hyödynsimme määrällistä menetelmää tekemällä Webropol-kyselyn Iisalmen kahdeksaluokkalaisille (liite 2). Kyselyn tarkoituksena oli kerätä nuorten mielipiteitä seksuaalikasvatukseen ja seksuaalisuuteen liittyen. Näin varmistimme, että uudistettu seksuaalikasvatusrata vastaa nuorten tarpeita.

Toimeksiantajan mukaan keväällä 2019 oli arviolta 217 kahdeksaluokkalaista seksuaalikasvatukseen liittyvillä oppitunneilla. Tunneilta oli muutama oppilas poissa, joten oppilaiden tarkkaa lukumäärää emme tiedä. Laskimme kyselyn vastausprosentin 217 oppilaan mukaan. Kyselyn vastausprosentti on 61,75, kun 217 vastaajasta 134 vastasi kyselyyn. Kyselyssä oli viisi kysymystä, joissa yhdistettiin sekä suljettuja että avoimia kysymyksiä. Valmiit vastausvaihtoehdot helpottivat nuorten kyselyyn vastaamista, koska kyselyn aihe - seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus - on sensitiivinen ja henkilökohtainen.

Laadullisessa menetelmässä tavallisesti käytetään teema-, ryhmä- ja avointa haastattelua sekä osallistuvaa havainnointia. Laadullista tutkimusmenetelmää käytetään, kun aihetta ei tunneta entuudestaan hyvin ja halutaan ymmärtää sitä paremmin. Laadullista menetelmää käytettäessä tutkittavia on vähän, mutta analysoitavaa aineistoa usein runsaasti. Tarkoituksena on saada runsaasti tietoa suppeasta kohteesta, jotta ilmiötä ymmärtää paremmin ja kokonaisvaltaisemmin. Tutkimuksen kohde on valittu harkiten, ja tutkija on usein lähellä tutkittavia. (Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti 2015, 105.)

Käytimme soveltaen määrällistä menetelmää tekemällä Webropol-kyselyn entistä rataa ohjanneille nuorisotyöntekijöille (liite 4). Kyselyllä haettiin ja saatiin laadullista tutkimusaineistoa, sillä kysymykset olivat avoimia ja kohderyhmä oli pieni. Seksuaalikasvatusradan kehittämiseksi oli tärkeää selvittää entistä rataa ohjanneiden nuorisotyöntekijöiden mielipiteitä ja ajatuksia seksuaalikasvatuksesta sekä seksuaalikasvatusradan kehittämisestä. Käytimme Webropol-kyselyä, jotta nuorisotyöntekijät pystyivät vastaamaan kyselyyn, milloin ja missä vain. Webropol-kyselyllä saimme kerättyä tehokkaammin tietoa useammalta nuorisotyöntekijältä kuin esimerkiksi haastattelun avulla.

Nuorisotyöntekijöiden kyselyn saatekirjeessä (liite 3) ehdotimme, että nuorisotyöntekijät voivat vastata kyselyyn joko yksin tai yhdessä, jolloin heillä on mahdollisuus keskustella kysymysten herättämistä ajatuksista. Kaikki vastasivat kuitenkin kyselyyn yksin. Lähetimme kyselyn neljälle entistä rataa ohjanneelle nuorisotyöntekijälle, joista kolme vastasi. Kyselyssä oli seitsemän avointa kysymystä, sillä emme halunneet rajata nuorisotyöntekijöiden vastauksia valmiilla vaihtoehdoilla.

Keräsimme aineistoa laadullisella tutkimusmenetelmällä tekemällä puolistrukturoidun haastattelun seksuaaliterapeutille. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset on laadittu valmiiksi, mutta haastattelija voi vaihdella niiden järjestystä tilanteen mukaan eikä kysymyksissä välttämättä ole tarkkoja sanamuotoja (Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti 2015, 108). Seksuaaliterapeutia kysyimme haastatteluun sähköpostitse saatekirjeellä (liite 5). Seksuaaliterapeutin haastattelussa oli neljä avointa kysymystä (liite 6). Avoimet kysymykset mahdollistivat vapaamuotoisemman vastaamisen. Haastattelimme vain yhtä seksuaaliterapeutia, sillä pyrimme saamaan muiden aineistojen tueksi ideoita uudistettua seksuaalikasvatusrataa varten. Opinnäytetyön kannalta asiantuntijanäkökulma on tärkeä. Haastattelussa kirjasimme käsin seksuaaliterapeutin vastaukset. Haastattelu oli lyhyt ja vastausten käsin kirjaaminen oli tarkoituksenmukaista aineiston käytön kannalta.

6.1 Tutkimusaineistojen analysointi

Kahdeksaluokkalaisten kyselyyn vastasi 134 nuorta. Tutkimusaineiston määrän sekä tulosten selkeämmän ymmärrettävyyden vuoksi analysoimme 8.-luokkalaisten kyselyn vastaukset omana kokonaisuutenaan erillään ammattilaisten kyselystä ja haastattelusta. Kahdeksaluokkalaisten tehdystä Webropol-kyselystä saimme määrällistä tutkimusaineistoa, joten myös analysointi oli määrällistä. Määrällinen analysointi tarkoittaa tutkimusaineiston tilastollista kuvaamista ja graafista havainnollistamista. Yksi määrällisen analyysin menetelmistä on tilastollisesti kuvaava analyysi, jonka tarkoituksena on todeta aineistosta esimerkiksi tutkitun ilmiön määrä ja yleisyys. (Jyväskylän yliopisto 2015.)

Kahdeksaluokkalaisten kyselyn tutkimusaineiston analysoinnissa käytimme tilastollisesti kuvaavaa analyysiä. Analyysillä selvitettiin, mitkä vastausvaihtoehdot esiintyvät aineistossa eniten eli mitkä vaihtoehdot ovat nuorten mielestä suosituimpia. Analysoinnissa hyödynsimme Excel-taulukkolaskentaohjelmaa, jonka kaavioita käytimme aineiston kuvaamiseen. Opinnäytetyön raportissa kaaviot on muotoiltu Savonia-ammattikorkeakoulun raportointiohjeita vastaaviksi kuvioiksi.

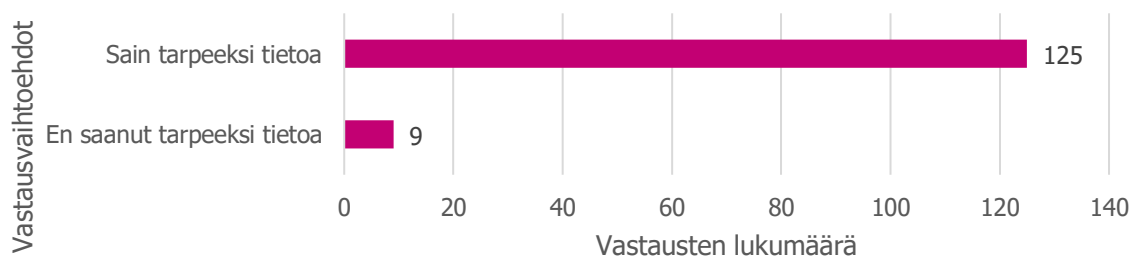
Nuorisotyöntekijöiden kyselyssä ja seksuaaliterapeutin haastattelussa selvitettiin samankaltaisia asioita, joten tuloksetkin olivat suurelta osin samanlaisia. Haastattelut on hyvä äänittää ja sen jälkeen litteroida eli kirjoittaa puhtaaksi (Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti 2015, 110). Seksuaaliterapeutin haastattelua ei äänitetty eikä litteroitu, joten tutkimusaineisto koostui haastattelun aikana tehdyistä muistiinpanoista. Kysely ja haastattelu analysoitiin erikseen, mutta opinnäytetyön raportin selkeyttämiseksi kyselyn ja haastattelun tulokset koottiin yhteiseksi kokonaisuudeksi. Haastattelusta saadun

aineiston käsittely alkaa lukemalla se läpi useasti. Tämän jälkeen aineisto luokitellaan ja tarkoituksena on löytää yhteyksiä käytettyyn teoriaan. Aineisto puretaan yleensä teema-alueittain. (Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti 2015, 110.)

Seksuaaliterapeutin haastattelun ja nuorisotyöntekijöiden kyselyn analysoinnissa käytettiin teemoittelua, joka on laadullisen analyysin menetelmä. Teemoittelun tarkoituksena on hahmottaa tutkimusaineistosta keskeisiä aihepiirejä. Teemat ovat aineistossa toistuvia aiheita. Analysoinnissa teemoja ryhmitellään ja tarkastellaan yksityiskohtaisemmin. (Jyväskylän yliopisto 2016.) Haastattelun ja kyselyn tutkimusaineistoista koottiin teemojen mukaan asiakokonaisuuksia. Tuloksia auki kirjoittaessa haastattelun ja kyselyn asiakokonaisuuksia verrattiin keskenään, jolloin samankaltaiset tulokset yhdistettiin.

6.2 Kahdeksaluokkalaisten kyselyn tuloksia

Kahdeksaluokkalaisten kyselyssä ensimmäiseksi kysyimme ”Kuinka toimivana koit oppitunneilla järjestettävän seksuaalikasvatuksen?”. Meille selvisi, että nuoret eivät pystyneet vastaamaan ensimmäiseen kysymykseen, joten siitä ei ole myöskään tuloksia. Toinen kysymys (kuvio 1) oli ”Saitko tarpeeksi tietoa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista?”. Lähes jokainen koki saaneensa tarpeeksi tietoa. Vain yhdeksän vastaajaa oli sitä mieltä, ettei ollut saanut tarpeeksi tietoa. Niillä, jotka eivät olleet saaneet tarpeeksi tietoa, oli mahdollisuus kertoa mistä aiheesta he olisivat halunneet tietää enemmän. Tähän kysymykseen vastasi kaksi nuorta. Heidän vastauksensa oli ”Yhdyntä” ja ”Gynekologi”. Tekstivastauksia ei näy Excel-taulukossa, koska vastaukset annettiin avoimeen tekstikenttään.

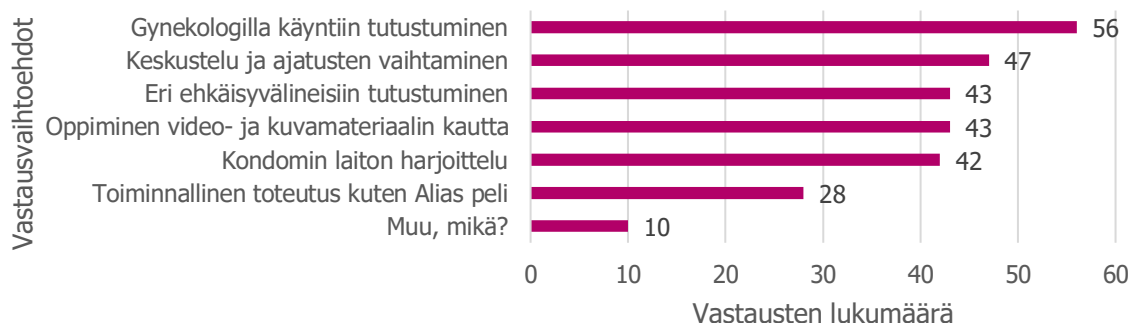

KUVIO 1. Tiedonsaanti tunneilla seksuaalisuuteen liittyen (n=134)

Kolmas kysymys (kuvio 2) oli ”Mitä haluaisit kokea seksuaalikasvatuksen yhteydessä?”. Vaihtoehtoja olivat kondomin laitton harjoittelu, eri ehkäisyvälineisiin tutustuminen, gynekologilla käyntiin tutustuminen, keskustelu ja ajatusten vaihtaminen, toiminnallinen toteutus kuten seksuaalisanastoon liittyvä Alias-peli, oppiminen video- ja kuvamateriaalin kautta sekä vapaavalintainen vaihtoehto, jonka sai itse kirjoittaa avoimeen tekstikenttään. Kysymyksessä pystyi valitsemaan useamman kuin yhden vastausvaihtoehdon.

Vastaajat kokivat tärkeimmäksi gynekologilla käyntiin tutustumisen. Toiseksi tärkeimpänä koettiin keskustelu ja ajatusten vaihtaminen. Seuraavaksi eniten haluttiin tutustua eri ehkäisyvälineisiin, oppia video- ja kuvamateriaalin kautta sekä harjoitella kondomin laittoa. Selkeästi vähiten toivottiin

toiminnallista toteutusta, kuten seksuaalisanastoon liittyvää Alias-peliä. Kymmenen nuorta vastasi kohtaan ”Muu, mikä”, mutta ei avoimeen tekstikenttään osannut kuvailla, mitä haluaisi kokea.

KUVIO 2. Toiveet seksuaalikasvatuksen toteutukselle (n=134)

Neljäs kysymys (kuvio 3) oli ”Mitä asioita sinun mielestäsi olisi tärkeä käsitellä seksuaalikasvatuksessa?”. Vastausvaihtoehtoja olivat seksuaalioikeudet, sosiaalisen median vaikutukset ja vaarat, itsearvostus ja kehopositiivisuus, seksuaalisuuden moninaisuus ja seksuaalisanasto, sukupuolitaudit sekä itsemääräämisoikeus ja koskemattomuus. Vastaajat saivat lisäksi kertoa ”Muu, mikä?” -kohdan avoimeen tekstikenttään oman ehdotuksensa. Kysymyksessä pystyi valitsemaan monta vastausvaihtoehtoa.

Seksuaalioikeudet ja kehopositiivisuus -termit oli kyselyssä avattu lyhyesti, jotta nuoret ymmärtävät niiden tarkoituksen. Seksuaalioikeuksien käsittely koettiin tärkeimmäksi seksuaalikasvatuksen yhteydessä. Seuraavaksi eniten kannatusta sai itsearvostuksen ja kehopositiivisuuden käsittely. Lähes saman verran kannatusta saivat sukupuolitautilien sekä seksuaalisuuden moninaisuuden ja seksuaalisanaston käsittely. Seksuaalikasvatuksessa vähiten tärkeäksi koettiin itsemääräämisoikeuden ja koskemattomuuden sekä sosiaalisen median vaikutusten ja vaarojen käsittely.

KUVIO 3. Toiveet seksuaalikasvatuksen sisällölle (n=134)

Kyselyn lopuksi vastaajat saivat kertoa omia kommenttejaan ja toiveitaan seksuaalikasvatusradan ohjaajille. Nuoret kommentoivat tunneilla pidettyä seksuaalikasvatustoteutusta muun muassa sanoilla ”ihan ok”, ”hyvä”, ”kiva”, ”mukava” ja ”onnistunut”. Yksi vastaaja toivoi, että nuoria ei tulisi

pakottaa osallistumaan seksuaalikasvatukseen. Eräs vastaaja toivoi enemmän aikaa radan suorittamiseen ja toinen toivoi kestoaltaan pidempää seksuaalikasvatustuntia. Seksuaalikasvatustunnilla pelattua Alias-peliä kuvailtiin kivaksi. Yksi toivoi, että seksuaalikasvatus toteutettaisiin mieluummin ratana sen sijaan, että pidetään pelihetki luokassa. Toiveena oli myös gynekologiaan liittyvien asioiden käsittely.

Eräs vastaaja kiitti seksuaalikasvatustunnista. Yksi kommentoi, että toteutuksessa ei ole mitään parannettavaa, kun taas toinen kommentoi ”jatkakaa kehitystyötä”. Seksuaalikasvatustuntia kommentoitiin hyväksi, ja kehoitettiin jatkamaan samaan malliin. Eräs vastaaja kuvaili seksuaalikasvatustuntia sanoilla ”hyvin toimiva ja kiinnostava rata”. Seksuaalikasvatukselta toivottiin mahdollisimman paljon toimintaa.

Seksuaalikasvatuksen väliaikaista toteutusta pidettiin onnistuneena. Kommentteja olivat muun muassa ”hyvä opetus” ja ”lisää tämän kaltaisia ratoja”. Vapaan sanan ja toiveiden kysymykseen tuli paljon ”en tiedä” ja ”en osaa sanoa” -vastauksia sekä jonkin verran tyhjiä vastauksia. Viimeiseen kysymykseen vastattiin paljon hankalasti tulkittavia tai täysin aiheen ulkopuolelle, kuten Fortnite-peliin, liittyviä vastauksia. Tästä voi päätellä, että kaikki eivät vastanneet viimeiseen kysymykseen tosisaan.

6.3 Ammattilaisten kyselyn ja haastattelun tuloksia

Nuorisotyöntekijöiden sekä seksuaaliterapeutin vastauksissa oli paljon samoja teemoja, joita he ideoivat seksuaalikasvatusradalle. Kyselyssä sekä haastattelussa ilmenneitä teemoja olivat seksuaalioikeudet, itsemääräämisoikeus, seksuaaliterveys sekä sosiaalinen media. Tärkeiksi teemoiksi koettiin myös seurustelu, seksi, seksuaalisuuden moninaisuus, seksuaali-identiteetti, tunteet, itsetunto, ihmissuhteet, murrosikä ja kehittyminen (esimerkiksi seksuaalisuuden portaat) sekä sukupuolitaudit ja ehkäisy. Vastauksissa painotettiin keskustelun tärkeyttä. Nuorten kanssa olisi hyvä pohtia, milloin kannattaa käydä lääkärissä ja mistä nuori saa luotettavaa tietoa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista.

Muita käsiteltäviä aiheita, joita vastaajien mukaan olisi hyvä käsitellä seksuaalikasvatusradalla, on suojaikä, turvataidot sekä koskemattomuus. Radalla tulisi käsitellä myös seksuaaliväkivaltaa ja -riikosta sekä seksuaalista loukkausta ja häirintää. Muita aiheita olivat itsensä hyväksyminen ja oikeus omiin tunteisiin.

Digitaalisuus on merkittävä osa nuorten kulttuuria, joten toimme sen osaksi uudistettua seksuaalikasvatusrataa. Nuorisotyöntekijöiden ja seksuaaliterapeutin vastausten mukaan nuorten on tärkeää tietää sosiaalisen median vaaroista, kuten grooming-ilmiöstä, hyväksikäytön riskeistä sekä esimerkiksi pornografian ja Instagramin vääristämistä kuvista. Vastauksissa ilmeni, että huoneissa käsiteltäviä teemoja voisi havainnollistaa videoilla ja PowerPoint-esityksillä. Lyhyet videot voisivat orientoida nuoria huoneissa käsiteltäviin asioihin. Digitaalisuutta voisi hyödyntää radalla mielipidekyselyillä ja peleillä, kuten Kahoot! -mobiilisovelluksella. Vastauksissa ilmeni, että uuden radan loppupalautte voitaisiin toteuttaa sähköisesti.

Selvitimme ammattilaisten ideoita osallisuudesta, toiminnallisuudesta, ulkoasusta, rekvisiitasta, värimaailmasta sekä tunnelmasta, sillä ne ovat tärkeä osa nuorille suunnattua seksuaalikasvatusrataa. Toiminnallisuus on yksi keino osallistaa nuoria radalla ja ylläpitää heidän mielenkiintoaan. Vastauksista ilmeni, että nuorille voisi esittää aiheeseen liittyviä kysymyksiä Kahoot! -mobiilisovelluksella tai osallistaa heitä jollakin pelillä. Ehkäisystä puhuttaessa olisi tärkeää harjoitella kondomin laittoa ja jakaa nuorille kondomeja. Nuorten kanssa olisi hyvä tutustua erilaisiin ehkäisyvälineisiin sekä siihen, mitä terveydenhoitajan vastaanotolla tapahtuu.

Nuorisotyöntekijät pitivät aikaisemman seksuaalikasvatusradan rekvisiitasta, joka vaihtui teeman mukaan eri huoneissa. Rekvisiittojen lisäksi valaistus ja värimaailma voisivat vaihdella huoneissa. Ammattilaisten mukaan huoneiden tulisi olla värikkäitä, viihtyisiä ja tunnelmaltaan rentoja. Seksuaalikasvatusradan toteutus ei saisi olla konservatiivista, vaan sen tulisi olla nuorten näköistä. Esimerkiksi huone, jossa keskustellaan sukupuolitaudeista, voisi näyttää terveydenhoitajan vastaanotolta. Kyseisessä huoneessa voisi olla esitteitä, gynekologinen pöytä ja sukupuolitautien testaamiseen tarkoitettuja näytepuikkoja. Ehkäisystä keskustelu voisi tapahtua esimerkiksi nuoren makuuhuonetta muistuttavassa huoneessa. Äänieristys on välttämätöntä seksuaalikasvatusradan huoneiden välillä, jotta nuoret voivat keskustella ja kertoa asioita turvallisesti. Kaikissa huoneissa tulisi olla jotakin raikasta ja nuorille sopivaa eikä mikään huone saisi olla tunnelmaltaan negatiivinen. Huoneissa tulisi olla houkutteleva sisääntulo, niin että nuorten on mukava tulla sinne.

Nuorisotyöntekijöiden kyselyn viimeinen kysymys käsitteli entistä rataa ohjanneiden nuorisotyöntekijöiden tähtihetkiä seksuaalikasvatusradalla. Kysymyksellä pyrimme saamaan tietoa, siitä millaiset ohjaushetket ja radan aiheet ovat olleet mielekkäitä ohjaajille. Nuorisotyöntekijöiden tähtihetket luultavasti vastaavat myös nuorten mielekkäitä oppimisenhetkiä. Tähtihetkiin kuuluivat tilanteet, joissa nuoret ovat olleet keskustelevia ja tyytyväisiä rataan ja sen ohjaukseen. Myös tilanteet, joissa ohjaaja on saanut nuoret tietoiseksi tärkeistä aiheista, koettiin tärkeiksi. Tähtihetkiin vaikutti myös ohjaajan varmuus, avoimuus ja suvaitsevaisuus.

6.4 Tutkimustulosten yhteenveto

Seksuaaliterapeutin haastattelun sekä nuorisotyöntekijöiden ja kahdeksaluokkalaisten kyselyiden vastausten pohjalta teimme yhteenveton (kuvio 4). Yhteenvetoon kokosimme tärkeimmät teemat, joita tulisi tutkimustulosten mukaan käsitellä seksuaalikasvatuksessa. Lisäksi kokosimme yhteen seksuaalikasvatusradan toteutuksessa huomioitavat asiat sekä ideoita ulkoasusta ja rekvisiitasta. Yhteenveto auttoi meitä suunnittelemaan uudistettua seksuaalikasvatusrataa ja sen opasta.

Tärkeimmät teemat

- Seksuaalioikeudet
- Itsemääräämisoikeus
- Koskemattomuus
- Seksuaaliterveys
- Sukupuolitaudit
- Sosiaalinen media
- Seurustelu
- Seksi
- Suojaikä
- Seksuaalisuuden moninaisuus
- Seksuaali-identiteetti
- Tunteet
- Turvataidot
- Itsetunto
- Ihmissuhteet
- Murrosikä ja kehittyminen
- Sukupuolitaudit ja ehkäisy
- Seksuaalinen hyväksikäyttö
- Itsearvostus ja kehopositiivisuus

Huomioitavat asiat

- Nuorille luotettavia tietolähteitä
- Kondomin laitton harjoittelu ja niiden jakaminen
- Tutustuminen eri ehkäisyvälineisiin
- Gynekologian ja grooming-ilmion käsittely
- Keskustelu ja ajatusten vaihtaminen
- Oppiminen video- ja kuvamateriaalin kautta
- Toiminnallisuus, kuten Kahoot! -kysely tai Alias-peli
- Osallisuus
- Digitaalisuus
- Viihtyisä, rento ja positiivinen tunnelma
- Nuorten näköinen toteutus

Ulkoasu ja rekvisiitta

- Vaihtuva valaistus ja värikäs värimaailma
- Radan muodossa tunti-toteutuksen sijaan
- Houkutteleva sisäänkäynti
- Rekvisiitta:
 - kondomit
 - erilaiset esitteet
 - ehkäisyvälineet
 - seksuaaliterveyden tutkimusvälineet

KUVIO 4. Yhteenveto tutkimustuloksista

7 KOHTI AIKUISUUTTA -SEKSUAALIKASVATUSRADAN OPPAAN SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tuotoksena teimme entisen seksuaalikasvatusradan oppaasta täysin uuden version (liite 7). Radan opas on luotu teorian tiedon, seksuaaliterapeutin haastattelun, nuorisotekijöiden ja 8.-luokkalaisten kyselyiden sekä oman ideointimme pohjalta. Opas sisältää suunnitelman radan konkreettisesta toteutuksesta ja sisällöistä. Uudistettu seksuaalikasvatusrata järjestetään Iisalmen Kulttuurikeskuksen tiloissa, joissa on käytössä neljä huonetta. Suunnittelimme uudistetun seksuaalikasvatusradan ja oppaan kyseisten huoneiden mukaisesti. Opas sisältää kuvat ja pohjapiirustukset radan huoneista. Seuraavissa kappaleissa kerromme oppaan sisällön tiivistetysti.

Uudistetun seksuaalikasvatusradan nimi on Kohti aikuisuutta. Radan ohjaajia on neljä. Jokaiseen huoneeseen menee yksi ohjaaja ja pienryhmä kerrallaan. Ryhmät aloittavat satunnaisessa järjestyksessä jostakin huoneesta, joten ei ole väliä missä järjestyksessä huoneet käydään läpi. Jokaisessa huoneessa aikaa on korkeintaan 20 minuuttia, minkä mukaan suunnittelimme huoneiden sisällöt.

Jokaisessa huoneessa on 1–3 pistettä, joiden numerojärjestyksen mukaan huoneissa edetään. Ohjaajalla on radalla apunaan ohjaajan kortit, jotka sisältävät tietoa sekä apukysymyksiä huoneiden teemoihin liittyen. Säilytimme alkuperäisestä seksuaalikasvatusradasta idean radan alussa tehtävästä ryhmäsopimuksesta. Ryhmän ensimmäisessä huoneessa, oli se mikä tahansa, ryhmä menee + pisteelle, jossa käydään läpi ja allekirjoitetaan ryhmäsopimus. Samalla ohjaaja kertoo koko radan sisällöstä lyhyesti.

Uudistetun seksuaalikasvatusradan huoneita ovat Seksuaalioikeudet, Seksuaaliterveys, Seksuaalisuus ja minä sekä Sosiaalinen media. Jokaisessa huoneessa aluksi ohjaaja orientoi nuoret huoneen teemoihin. Tämän jälkeen ryhmä käy huoneen pisteet läpi ja siirtyy seuraavaan huoneeseen. Ryhmän viimeisessä huoneessa, oli se mikä tahansa, ryhmä menee + pisteelle, jossa nuoret täyttävät palautteen radasta. Samalla nuorille jaetaan infokortit, joissa on luotettavia tietolähteitä radan teemoihin liittyen.

Jokaisessa huoneessa on nuoria osallistava toiminnallinen menetelmä, jonka tarkoituksena on herättää keskustelua ja saada nuori pohtimaan huoneen teemoja oman arkensa kautta. Seksuaalioikeudet-huoneessa teemoja ovat seksuaalioikeudet, turvataitokasvatus, itsemääräämisoikeus sekä koskemattomuus. Toiminnallisena menetelmänä on faktakortit. Seksuaaliterveys-huoneen teemoja ovat ehkäisy, sukupuolitaudit ja seksuaaliterveys. Huoneessa on toiminnallisia pisteitä, joilla nuoret tutustuvat ehkäisyvälineisiin ja seksuaaliterveyden tutkimusvälineisiin sekä harjoittelevat kondomin käyttöä. Lisäksi huoneessa keskustellaan terveydenhoitajan, gynekologin sekä urologin vastaanotoista.

Seksuaalisuus ja minä -huoneen teemoja ovat seksuaalisuus, seksuaali-identiteetti, seksi, omassa tahdissa eteneminen, itsearvostus, kehopositiivisuus, seksuaalisuuden moninaisuus ja seksuaalisanasto. Toiminnallinen menetelmä on Kahoot! -kysely. Sosiaalinen media -huoneessa teemoja ovat sosiaalinen media, medialukutaito, mediakriittisyys, grooming-ilmio ja porno. Toiminnallinen menetelmä on mielipidejana ja lyhyt video seksuaalisesta häirinnästä, josta ryhmä keskustelee yhdessä.

8 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Tieteellisen tutkimuksen tulee perustua hyvään tieteelliseen käytäntöön, jotta sen tulokset ovat uskottavia ja tutkimus voidaan katsoa olevan eettisesti luotettavaa ja hyväksyttävää (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Tutkimukseen osallistuminen täytyy olla aina vapaaehtoista (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 4). Kehittämistutkimuksen reliabiliteetin tarkastelu on haastavaa, sillä laadullisesta ja määrällisestä tutkimuksesta muodostetaan kooste, eikä se ole oma tutkimuksensa. Luotettavuutta arvioidaan käytettävien menetelmien avulla. Luotettavuutta arvioidaan tulosten pysyvyyden (reliabiliteetti) avulla ja tutkimalla oikeita asioita oikeilla mittareilla (validiteetti). Laadullisessa tutkimuksessa riittävä dokumentointi tuo luotettavuutta. (Kananen 2015a, 111–112.)

Määrällinen tutkimus voidaan tiivistää reliabiliteetin ja validiteetin mukaan. Oikeaa syy-seuraussuhdetta kuvaa sisäinen validiteetti. Tutkijan tulee todistaa ja perustella tutkimuksen väitteet oikeiksi. Ulkoinen validiteetti kertoo tutkimuksesta saatujen tulosten paikkaansa pitävyyttä käytännössä. Saatujen tulosten yleistettävyydestä kertoo ulkoinen validiteetti. (Kananen 2015b, 347–350.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää riittävä dokumentointi, joten jos olisimme äänittäneet ja litteroineet seksuaaliterapeutin haastattelun, olisi tutkimus ollut luotettavampi. Nuorisotyöntekijöiden kyselyyn vastasi kolme neljästä työntekijästä. Kolmen nuorisotyöntekijän vastaukset olivat riittävän kattavat tutkimusaineiston hyödyntämisen kannalta. Kyselymme olisi ollut luotettavampi ja olisimme saaneet kattavammin tietoa, jos kysely olisi lähetetty kaikille Iisalmen nuorisotyöntekijöille.

Teimme määrällisen tutkimuksen kahdeksaluokkalaisille nuorille. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa vastaajien määrä, joten oli tärkeää saada mahdollisimman moni nuori vastaamaan Webropol-kyselyyn. Kyselyyn vastasi 217 nuoresta 134, joten vastausprosentti oli hyvä ja kyselyn vastaukset ovat melko luotettavia. Nuorten vastaamattomuuteen saattoi vaikuttaa se, että joitakin nuoria ei kiinnostanut kyselyn aihe tai ylipäättään kyselyyn osallistuminen. Osa viimeisen kysymyksen vastauksista liittyi täysin muuhun aiheeseen, kuin kysytyyn asiaan. Tämän vuoksi jouduimme jättämään osan vastauksista huomiotta. Olisimme voineet saada enemmän luotettavaa palautetta, jos vastaukset olisi voitu tulkita aiheeseen liittyviksi.

Meidän tuli laatia kysymykset niin, että ne vastaavat määrällisen tutkimustiedon kriteerejä. Nuorisotyöntekijät ja kahdeksaluokkalaiset vastasivat kyselyyn anonyymisti, joten heidän henkilöllisyytensä ei tullut vastauksista ilmi. Tämä lisäsi tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. Saatuihin vastauksiin vaikuttaa kysymysten selkeys ja se, että ne on asetettu ymmärrettävästi. Asetimme nuorten kyselyn kysymykset selkeästi ja ymmärrettävästi, ja lisäksi avasimme muutaman termin kyselyssä.

Osa nuorista oli ehtinyt vastata kyselyn muihin kysymyksiin, kun saimme tiedon ensimmäisen kysymyksen toimimattomuudesta. Yksi vaihtoehto oli, että olisimme tehneet ensimmäisen kysymyksen uudelleen. Kysymyksen uudelleen laatiminen olisi vaatinut siihen mennessä saatujen vastausten resetoimisen eli poistamisen. Meidän olisi pitänyt pyytää siihen mennessä vastanneita nuoria vastaa-

maan kyselyyn uudelleen. Tämä vaihtoehto olisi ollut työläs nuorille, sillä heitä olisi luultavasti turhauttanut vastata samaan kyselyyn uudestaan. Testaamalla kyselyn toimivuuden ennen sen lähettämistä toimeksiantajalle, olisimme voineet todennäköisesti välttyä tältä. Vastausten menettämisen riskeeraamisen sijasta jätimme kyselyn sellaiseksi, että ensimmäiseen kysymykseen ei voinut vastata. Kysely oli tarpeeksi kattava muilla kysymyksillä, joihin nuoret pystyivät vastaamaan.

Nuorisotyöntekijöille ja 8.-luokkalaisille tekemiemme kyselyiden aineisto olisi ollut luotettavampaa, jos vastaajien määrä olisi ollut suurempi. Tekemiemme haastattelun ja kahden kyselyn työmäärä oli sopiva, jotta ehdimme valmistua joulukuksi 2019. Tämän vuoksi rajasimme haastattelun yhteen seksuaaliterapeuttiin sekä kyselyn niille nuorisotyöntekijöille, jotka olivat ohjanneet aikaisempaa seksuaalikasvatusrataa. Lisäksi oli tärkeää kohdistaa kysely juuri niille työntekijöille, jotka olivat aikaisemmin ohjanneet seksuaalikasvatusrataa, sillä heillä oli tietoa aikaisemman radan toimivuudesta.

Opinnäytetyön luotettavuuden ja läpinäkyvyyden vuoksi kysyimme toimeksiantajalta loppupalautteen sähköpostitse opinnäytetyön tuotoksesta. Toimeksiantaja ehdotti palautteessa yksityiskohtaisia kehittämisideoita oppaaseen. Loppupalautteen tarkoituksena oli selvittää toimeksiantajan tyytyväisyys ja mahdolliset kehittämisideat oppaaseen. Loppupalautteen perusteella meille jäi epäselväksi, onko toimeksiantaja tyytyväinen oppaaseen. Tähän saattoi vaikuttaa harhaanjohtava kysymyksen asettelu sähköpostiviestissä. Sähköpostissa emme kysyneet suoraan toimeksiantajan tyytyväisyyttä, vaan pyysimme antamaan loppupalautteen. Emme myöskään maininneet, että opasta ei enää muokata loppupalautteen jälkeen.

9 POHDINTA

Opinnäytetyön aihe on merkityksellinen nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämisen kannalta. Seksuaalisuus on suuri osa koko ihmisen elämää ja aihe voi olla haastava nuoruudessa, mikä tulee huomioida nuorille suunnatussa seksuaalikasvatuksessa. Kohti aikuisuutta -seksuaalikasvatusrata osana seksuaalikasvatusta tukee nuoren itsetunnon kehittymistä sekä tasapainoista kasvua ja kehitystä.

Kohti aikuisuutta -seksuaalikasvatusradalla osallisuus on suuressa roolissa. Seksuaalikasvatusradan teemat ja sisällöt soveltuvat hyvin kahdeksaluokkalaisille. Seksuaalisuudesta tulee kuitenkin puhua ikätasoisesti jo alakouluikäisille. Koulussa kahdeksaluokkalaiset ovat käsitelleet seksuaalisuuteen liittyviä aiheita esimerkiksi terveystiedon tunnilla, joten radalle osallistuminen lienee mielekkäämpää. On tärkeää, että nuoret voivat osallistua seksuaalikasvatusradalla haluamallaan tavalla, kuten esimerkiksi kuuntelijan roolissa.

9.1 Kehittämistyön prosessin ja tuotoksen arviointi

Kokonaisuudessaan olemme tyytyväisiä opinnäytetyöprosessiimme. Pysyimme melko hyvin suunnitellussa aikataulussa opinnäytetyön tekemisessä. Suoritimme haastattelun sekä kyselyt onnistuneesti, joista saimme hyödyllisiä tuloksia tuotosta varten. Keväällä ja kesällä 2019 opinnot ja työt pitivät meidät kiireisinä, joten opinnäytetyön tekeminen syksyllä oli intensiivistä. Onneksi pystyimme syksyllä kirimään aikataulussa ja käytimme lähes kaiken ajan tehokkaasti opinnäytetyön tekemiseen.

Yhteistyö toimeksiantajan kanssa sujui hyvin. Saimme prosessin loppuvaiheessa palautetta, että toimeksiantaja olisi toivonut enemmän yhteisiä kokoontumisia oppaan ideoimiseksi. Kysyimme palautetta oppaan eri versioiden sekä oppaan esittämisen jälkeen, minkä mukaan muokkasimme opasta. Jos tekisimme tällaisen työn uudestaan, voisimme suunnitella jo hyvissä ajoin yhteisiä kokoontumisia opinnäytetyön tuotoksen työstämiseen.

Opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa keskustelimme toimeksiantajan kanssa sitä, että uudistetun seksuaalikasvatusradan testiryhmän pitäminen nuorille saattaa laajentaa opinnäytetyötämme liikaa. Jäimme siihen ajatukseen, että testiryhmän sijaan esittelemme uudistetun radan oppaan toimeksiantajalle. Olisi kuitenkin ollut hyvä, jos oppaan valmistuttua olisimme ohjanneet testiryhmän nuorille ja testanneet radan toimivuutta. Testiryhmän pitäminen olisi vaatinut sen, että olisimme sopineet siitä prosessin alkuvaiheessa ja aikatauluttaneet prosessimme sen mukaan. Testiryhmän tärkeys korostui syksyllä 2019, jolloin emme ehtineet sitä enää järjestää.

Syksyn muut kurssit ja opinnäytetyön sekä oppaan teko työllisti meitä paljon, jolloin oikeiden tilojen sekä testiryhmän löytyminen ja aikataulujen yhteensovittaminen olisi ollut haasteellista. Uudistetun seksuaalikasvatusradan testaaminen kokonaisuudessaan olisi vaatinut sen, että rata olisi tehty rekvisiittoineen valmiiksi. Opinnäytetyö olisi laajentunut liikaa, jos olisimme tehneet radan konkreettisen toteutuksen valmiiksi tekemiemme tutkimusten ja suunnittelutyön lisäksi. Emme olleet suunnitelleet

testiryhmän pitämistä prosessin aikatauluamme, joten meillä ei ollut tarpeeksi aikaa valmistautua nuorten testiryhmän ohjaamiseen seksuaalikasvatusradalla. Puutteellinen valmistautuminen seksuaalikasvatusradan testiryhmän ohjaamiseen olisi voinut vaikuttaa nuorten kokemuksiin negatiivisesti.

Olemme tyytyväisiä tehtyihin tutkimuksiin, löytämäämme teoretietoon sekä opinnäytetyön tuotokseen eli oppaaseen. Tekemiemme tutkimusten pohjalta suunnittelimme ja palautteiden avulla muokkasimme toimeksiantajalle toimivan kokonaisuuden seksuaalikasvatusradasta. Oppaan sisällöt ja teemat ovat monipuolisia, informatiivisia ja nuorten tarpeita vastaavia. Oppaassa on huomioitu seksuaalikasvatusradan ohjaajia, sillä he voivat ottaa ohjaajien kortit mukaan avuksi radalle. Olemme tyytyväisiä oppaan ulkoasun visuaalisuuteen ja selkeyteen sekä tietoon, jota opas sisältää. Oppaaseen on merkitty käyttämämme lähteet, jotka lisäävät oppaan luotettavuutta. Toimeksiantaja voi muokata opasta vielä tarvittaessa omaan käyttöön sopivammaksi.

9.2 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön myötä olemme saaneet valmiuksia käsitellä seksuaalisuutta avoimemmin ja ammattitaitoisemmin työelämässä asiakkaiden kanssa. Opinnäytetyö antoi meille mahdollisuuden kehittää omaa osaamistamme nuorten seksuaalikasvatukseen liittyen. Opinnäytetyön myötä olemme oppineet paljon nuoren kehityksestä sekä seksuaalisuuden ja seksuaalikasvatuksen merkityksestä nuoruudessa. Opinnäytetyön aihe oli mielenkiintoinen, ja se lisäsi kiinnostustamme nuorisotyötä kohtaan.

Opinnäytetyöprosessin aikana opimme käyttämään soveltaen sekä määrällisen että laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Opimme ideoimaan sekä suunnittelemaan nuorten seksuaalikasvatukseen liittyviä toiminnallisia menetelmiä, joita voimme hyödyntää työelämässä. Prosessin aikana opimme kehittämään nuorille suunnattua seksuaalikasvatusrataa. Opinnäytetyön myötä saimme valmiuksia sosiaalialan kehittämisen- ja innovaatiotoimintaan.

Seksuaalisuus vaikuttaa ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, ja se kulkee ihmisen mukana läpi elämänkaaren. Vaikka keskityimme opinnäytetyössä nuoriin, osaamme tulevana sosionomeina huomioida seksuaalisuuden ja seksuaalikasvatuksen merkityksen myös työskennellessä muiden kohderyhmien kanssa. Ammattitaidon ylläpitämisellä ja kehittämisellä varmistetaan, että seksuaalikasvatus on ajantasaista ja vastaa kohderyhmän tarpeita.

9.3 Opinnäytetyön hyödynnettävyys, tavoitteet ja jatkokehitysajat

Seksuaalikasvatusrata on keino nuorille tiedon saamiseen ja osallistavaan oppimiseen. On tärkeää laajentaa nuorten tietämystä seksuaalisuudesta sekä esimerkiksi heidän seksuaalioikeuksistaan. Seksuaalikasvatusrata on ehkäisevää seksuaalikasvatusta, joten opinnäytetyömme tuotos voi parhaimmillaan vähentää korjaavien seksuaalipalveluiden tarvetta ja parantaa ehkäisevän työn laatua.

Seksuaalisuus kuuluu jokaisen ihmisen elämään. Seksuaalisuuteen liittyvien aiheiden käsittely ja huomioiminen on tärkeää sosionomin työssä, jossa asiakkaiden elämää tarkastellaan kokonaisvaltaisesti. Kokemuksemme mukaan sosionomikoulutuksessa seksuaalisuus teemaa käsitellään vähän. Seksuaalisuus tulisi sisällyttää laajemmin myös sosionomikoulutuksen opetussuunnitelmaan. Tällöin valmistumisen jälkeen sosionomeina työskentelevillä ammattilaisilla olisi paremmat valmiudet käsitellä ja huomioida seksuaalisuutta asiakkaita kohdatessaan. Opinnäytetyötämme sekä sen tuotosta voivat hyödyntää esimerkiksi sosiaalialan ammattilaiset, jotka tarvitsevat lisää tietoa nuorten seksuaalisuudesta ja siitä, kuinka sitä käsitellään nuorten kanssa. Ammattilaiset voivat hyödyntää oppaan menetelmiä myös muiden asiakasryhmien kanssa seksuaalisuutta käsiteltäessä.

Tavoitteenamme oli uudistaa toimeksiantajan seksuaalikasvatusradan sisällöt sekä suunnitella konkreettinen toteutus. Seksuaalikasvatusradan uudistamisen myötä radan käytännön toteutus on toimeksiantajalle helpompaa ja sisällöt vastaavat paremmin nykyaikaa. Sisällön nykyaikaistaminen takaa sen, että työntekijät kertovat nuorille ajankohtaista tietoa seksuaalisuuteen liittyen. Suunnittelemamme Kohti aikuisuutta -seksuaalikasvatusrata on nuoria osallistava ja heidän tarpeitaan vastaava. Tekemämme opas tarjoaa rataa ohjaaville nuorisotyöntekijöille hyvän suunnitelman seksuaalikasvatusradan konkreettiseen toteuttamiseen ja sen ohjaamiseen. Lisäksi opas sisältää ideoita seksuaalikasvatusradan rekvisiitasta.

Iisalmen kaupungin nuorisopalveluiden lisäksi myös muut tahot voivat hyödyntää suunnittelemaamme seksuaalikasvatusradan opasta osana nuorten seksuaalikasvatusta. Lisäksi Kohti aikuisuutta -seksuaalikasvatusradan oppaan sisältöjä soveltamalla rataa voi hyödyntää eri kohderyhmille. Seksuaalikasvatusrata tukee koulun terveystieto-oppiaineen yhteydessä järjestettävää seksuaalikasvatusta. Huoltajat saavat tukea seksuaalikasvatukseen, kun nuoret saavat seksuaalikasvatusta koulun sekä esimerkiksi nuorisotoimen taholta. Tällöin seksuaalikasvatus on monipuolisempaa ja laadukkaampaa.

Kohti aikuisuutta -seksuaalikasvatusrataa tulee jatkossa päivittää tutkimustiedon ja yhteiskunnallisten muutosten myötä ajantasaiseksi, jolloin rata vastaa nuorten tarpeita. Seksuaalikasvatusrataa voisi myös kehittää vielä toiminnallisemmaksi. Muut opiskelijat, joille opinnäytetyö on aiheellinen, voisivat toteuttaa uudistetun seksuaalikasvatusradan konkreettisen toteutuksen ja tarvittaessa kehittää sitä. Opinnäytetyön aiheena voisi myös selvittää nuorten ja nuorisotyöntekijöiden kokemuksia uudistetusta radasta ja sen toimivuudesta.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

AALTONEN, Jussi 2012. Turvataitoja nuorille [verkkojulkaisu]. Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2019-11-16.] Saatavissa: <https://thl.fi/documents/10531/124365/Opas%202012%2021.pdf>

ALANKO, Katarina 2014. Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa? [verkkojulkaisu]. (Suom. Olavi Kaljunen.) Nuorisotutkimusverkosto. [Viitattu 2019-01-11.] Saatavissa: <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/sateenkaarinuori.pdf>

BILDJUSCHKIN, Katriina ja RUUHILAHTI, Susanna 2008. Seksiä vaatteet päällä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

BILDJUSCHKIN, Katriina ja RUUHILAHTI, Susanna 2010. Puhutaan seksuaalisuudesta. Ammatillisia kohtaantumisia sosiaali- ja hoitotyössä. Helsinki: Kirjapaja.

DUODECIM TERVEYSKIRJASTO s.a. Lääketieteen sanasto [verkkojulkaisu]. Kustannus Oy Duodecim. [Viitattu 2019-11-12.] Saatavissa: https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=ltt02194&p_hakusana=murrosikä

HANNINEN, Katja ja MIKKONEN, Pauliina 2014. Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus peruskoulun oppikirjoissa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Pro gradu -tutkielma. [Viitattu 2019-11-20.] Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/94938/GRADU-1392042304.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

HONKANEN, Nina 2017. Onnelliseksi: seksuaalisuus läpi elämänkaaren. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala.

ILMONEN, Kamomilla ja KORHONEN, Elina 2015. Seksuaalioikeudet [verkkojulkaisu]. Väestöliitto. [Viitattu 2019-11-17.] Saatavissa: https://www.vaestoliitto.fi/@Bin/5048510/va%CC%88esto-%CC%88liitto_seksuaalioikeudet_web.pdf

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO 2015. Tilastollisesti kuvaava analyysi [verkkojulkaisu]. Jyväskylän yliopisto. [Viitattu 2019-11-27.] Saatavissa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/tilastollisesti-kuvaava-analyysi>

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO 2016. Teemoittelu [verkkojulkaisu]. Jyväskylän yliopisto. [Viitattu 2019-11-27.] Saatavissa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>

KANANEN, Jorma 2015a. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Miten kirjoitan kehittämistutkimuksen vaihe vaiheelta. Suomen Yliopistopaino Oy: Juvenes Print.

KANANEN, Jorma 2015b. Opinnäytetyön kirjoittamisen opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Suomen Yliopistopaino Oy: Juvenes Print.

KLEMETTI, Reija ja RAUSSI-LEHTO, Eija (toim.) 2016. Edistä, ehkäise, vaikuta. Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020 [verkkokirja]. 3. tarkennettu painos. Opas 33. Helsinki: THL. [Viitattu 2018-10-17.] Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116162/THL_OPAS33_VERKKO9.3.2016.pdf?sequence=3&isAllowed=y

KONTULA, Osmo 2015. Seksuaalikasvatuksen vaikuttavuus [verkkojulkaisu]. Julkaisussa: BILDJUSCHKIN, Katriina (toim.) Seksuaalikasvatuksen tueksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 79–85. [Viitattu 2019-01-20.] Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%D6-2016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5

KORTENIEMI, Erja ja CACCIATORE, Raisa 2015. Seksuaalisuuden portaat. Helsinki: Opetushallitus.

MAAILMAN TERVEYSJÄRJESTÖN EUROOPAN ALUETOIMISTO ja BZgA 2014. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Toteuttamisohjeet [verkkodokumentti]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2019-01-21.] Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116767/URN_NBN-fi-fe2014092644952.pdf?sequence=1&isAllowed=y

MAAILMAN TERVEYSJÄRJESTÖN EUROOPAN ALUETOIMISTO ja BZgA 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille [verkkodokumentti]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2019-01-13.] Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

MIELI SUOMEN MIELENTERVEYS RY s.a. Tunnetaitojen perusteet [verkkojulkaisu]. MIELI Suomen Mielenterveys ry. [Viitattu 2019-11-12.] Saatavissa: <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/tunnetaidot/tunnetaitojen-perusteet>

MLL 2019. 12–15-vuotiaan seksuaalinen kehitys [verkkojulkaisu]. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 2019-11-14.] Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/12-15-vuotiaan-seksuaalinen-kehitys/>

NUORISOLAKI. L 21.12.2016/1285. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2019-01.20.] Saatavissa: <http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=nuorisoty%C3%B6>

OINONEN, Maria ja SUSINEVA, Anni 2019. Seksuaalikasvattajan käsikirja. Helsinki: Trinket.

OJASALO, Katri, MOILANEN, Teemu ja RITALAHTI, Jarmo 2015. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3.–4. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

OKSANEN, Jonna 2015. SEKSU: Seksuaaliterveyttä ja suhdetaitoja. Opas autismin kirjon nuorille ja aikuisille sekä heidän kumppaneilleen. Helsinki: Autismisäätiö.

OPETUSHALLITUS s.a. Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet [verkkosivu]. Opetushallitus. [Viitattu 2019-11-11-] Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelmien-perusteet>

OPETUSHALLITUS 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet 2014 [verkkojulkaisu]. Opetushallitus. [Viitattu 2019-11-11.] Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

PAKARINEN, Marja 2019. Ammattiin opiskelevien nuorten seksuaalikäyttäytyminen ja siihen liittyvät tiedot ja asenteet ennen seksuaaliterveysinterventiota ja sen jälkeen [verkkojulkaisu]. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Tampereen yliopiston väitöskirjat 61. Väitöskirja. [Viitattu 2019-11-20.] Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/105679/978-952-03-1089-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

PEDA.NET s.a. Terveystieto [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2019-11-12.] Saatavissa: <https://peda.net/hattula/parolanlukio/oppiaineet2/terveystieto>

PELASTAKAA LAPSET RY 2019. Grooming [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2019-11.11.] Saatavissa: <https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/lasten-suojelu-ja-nettivilje/grooming/>

POUND, Pandora, LANGFORD, Rebecca ja CAMPBELL, Rona 2016. What do young people think about their school-based sex and relationship education? A qualitative synthesis of young people's views and experiences [verkkootikkeli]. BMJ Publishing Group Limited. [Viitattu 2019-11-13.] Saatavissa: <https://bmjopen.bmj.com/content/6/9/e011329>

RIKOSLAKI. L 19.12.1889/39. 20 luku. Seksuaalirikoksista. 24.7.1998/563. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2019-11-15.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?-search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Rikoslaki#L20>

RISTKARI, Maiju, SUNI, Nina ja TYNI, Vesa 2018. Sukupuolena ihminen. Tietokirja transsukupuolisuudesta ja sukupuolen moninaisuudesta. Helsinki: Tammi.

SANTALAHTI, Tarja 2017. Sukupuolen moninaisuus ja seksuaalinen suuntautuneisuus [verkkojulkaisu]. Duodecim Koulun terveystietokirjasto. [Viitattu 2019-11-12.] Saatavissa: <https://www.koulunterveyskirjasto.fi/aihe/seksi/seksuaalisuuden-monimuotoisuus>

- SETA RY 2018. Sateenkaarisanasto [verkkojulkaisu]. Seta ry. [Viitattu 2018-10-29.] Saatavissa: <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/#>
- SETA RY s.a.a. Järjestö [verkkosivu]. Seta ry. [Viitattu 2019-08-12.] Saatavissa: <https://seta.fi/jarjesto/>
- SETA RY s.a.b. Seksuaalinen suuntautuminen [verkkojulkaisu]. Seta ry. [Viitattu 2019-01-14.] Saatavissa: <https://seta.fi/sateenkaaritieto/seksuaalinen-suuntautuminen/>
- SEXPO-SÄÄTIÖ s.a. Seksuaalikasvatuskoulutus [verkkojulkaisu]. Sexpo-säätiö. [Viitattu 2019-01-16.] Saatavissa: <https://www.sexpo.fi/koulutus/koulutuskalenteri/seksuaalikasvatuskoulutus.html#esitely>
- SINKKONEN, Jari 2012. Nuoruusikä. Miten lapsesta tulee nuori aikuinen? Helsinki: WSOY.
- SOINI, Tuuli s.a. Gynekologilla käynti [verkkosivu]. Mehiläinen Oy. [Viitattu 2019-11-14.] Saatavissa: <https://www.mehilainen.fi/naisen-terveys/gynekologi>
- SPIŠÁK, Sanna 2016. Median seksisisällöt ja mediakasvatus [verkkojulkaisu]. Mediakasvatusseura. [Viitattu 2019-01-22.] Saatavissa: <http://mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2018/06/Median-seksisisallot-ja-mediakasvatus.pdf>
- STM s.a. Seksuaaliterveyden edistäminen [verkkosivu]. Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 2019-11-13.] Saatavissa: <https://stm.fi/seksuaaliterveys>
- TERVEYSTALO s.a. Urologia [verkkosivu]. Terveystalo. [Viitattu 2019-11-14.] Saatavissa: <https://www.terveystalo.com/fi/Palvelut/Urologia/>
- THL 2017. Turvataitokasvatus [verkkojulkaisu]. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. [Viitattu 2019-01-23.] Saatavissa: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lahisuhde_perhevakivalan_ehkaisytyo/turvataitokasvatus
- THL 2018. Seksuaalikasvatus [verkkojulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2018-10-17.] Saatavissa: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/seksuaalikasvatus
- THL 2019a. Lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet [verkkojulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2019-11-14.] Saatavissa: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/johtamisen_tueksi/lasten_ja_nuorten_vaikuttamismahdollisuudet
- THL 2019b. Kouluterveyskysely 2017 ja 2019. Perustulokset, nuoret 2017 ja 2019. Indikaattori: Seurustele kyselyhetkellä [verkkojulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2019-11-13.] Saatavissa: https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset2?alue_0=235610&mittarit_0=187209&mittarit_1=200280&mittarit_2=402987&vuosi_0=v2017&kouluaste_0=161293#
- THL 2019c. Kouluterveyskysely 2017 ja 2019. Perustulokset, nuoret 2017 ja 2019. Indikaattori: Sukupuoliyhdyntäessä olleet [verkkojulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2019-11-13.] Saatavissa: https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset2?alue_0=235610&mittarit_0=187209&mittarit_1=200280&mittarit_2=199315&vuosi_0=v2017&kouluaste_0=161293#
- THL 2019d. Kouluterveyskysely 2017 ja 2019. Perustulokset, nuoret 2017 ja 2019. Indikaattori: Ei ole käyttänyt ehkäisymenetelmää viimeisimmässä yhdynnässä [verkkojulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2019-11-13.] Saatavissa: https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset2?alue_0=235610&mittarit_0=187209&mittarit_1=200280&mittarit_2=402969&vuosi_0=v2017&kouluaste_0=161293#
- THL 2019e. Kouluterveyskysely 2017 ja 2019. Perustulokset, nuoret 2017 ja 2019. Indikaattori: Tarvitsee mahdollisuutta keskustella jonkun kanssa ihmissuhteista ja seksuaalisuudesta [verkkojulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2019-11-13.] Saatavissa: https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset2?alue_0=235610&mittarit_0=187209&mittarit_1=-200280&mittarit_2=403394&vuosi_0=v2017&kouluaste_0=161293#
- THL 2019f. Kouluterveyskysely 2017 ja 2019. Perustulokset, nuoret 2017 ja 2019. Indikaattori: Tarvitsee ilmaisia kondomeja [verkkojulkaisu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2019-11-13.]

- Saatavissa: https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset2?alue_0=235610&mittarit_0=187209&mittarit_1=200280&mittarit_2=403104&vuosi_0=v2017&kouluaste_0=161293#
- THL 2019g. Kouluterveyskysely 2017 ja 2019. Perustulokset, nuoret 2017 ja 2019. Indikaattori: Tarvitsee enemmän tietoa seksitaudeista [verkkojulkaisu]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2019-11-13.] Saatavissa: https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset2?alue_0=235610&mittarit_0=187209&mittarit_1=200280&mittarit_2=403090&vuosi_0=v2017&kouluaste_0=161293#
- TUTKIMUSEETTINEN NEUVOTTELUKUNTA 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa [verkkojulkaisu]. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. [Viitattu 2019-11-18.] Saatavissa: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- TUTKIMUSEETTINEN NEUVOTTELUKUNTA 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2019-11-18.] Saatavissa: <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettiset-periaatteet.pdf>
- UNESCO 2009. International technical guidance on sexuality education [verkkojulkaisu]. Unesco. [Viitattu 2019-11-13.] Saatavissa: https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?v=2.1.19-6&id=p::usmarcdef_0000183281&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_db857ae4-cef5-44b1-ae8e-e05f6c836c4b%3F_%3D183281eng.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000183281/PDF/183281eng.pdf#%5B%7B%22num%22%3A66%2C%22gen%22%3A0%7D%2C%7B%22name%22%3A%22XYZ%22%7D%2Cnull%2Cnull%2C0%5D
- VALTIONEUVOSTO 2018. Itsemääräämisoikeus on avain seksuaalisen häirinnän vastustamisessa [verkkojulkaisu]. Valtioneuvosto. [Viitattu 2019-11-14.] Saatavissa: https://valtioneuvosto.fi/artikkelii/-/asset_publisher/1271139/itsemaaraamisoikeus-on-avain-seksuaalisen-hairinnan-vastustamisessa
- VALTIONEUVOSTON ASETUS NEUVOLATOIMINNASTA, KOULU- JA OPISKELUTERVEYDENHUOLLOSTA SEKÄ LASTEN JA NUORTEN EHKÄISEVÄSTÄ SUUN TERVEYDENHUOLLOSTA. L 6.4.2011/338. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2019-01-21.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110338>
- VÄESTÖLIITTO s.a. Seksi [verkkojulkaisu]. Väestöliitto. [Viitattu 2019-11-12.] Saatavissa: <https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/seksi/>
- VÄESTÖLIITTO s.a.a. Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus [verkkojulkaisu]. Väestöliitto. [Viitattu 2019-01-20.] Saatavissa: http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/kokonaisvaltainen-seksuaalikasva/
- VÄESTÖLIITTO s.a.b. Seksuaalisen kanssakäymisen suojaikäraja [verkkojulkaisu]. Väestöliitto. [Viitattu 2019-11-14.] Saatavissa: https://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/tietoa_parisuhdeammattilaisille/asiakastyon_lakitietoa/suojaikarajat/
- WAS 2014. Declaration of Sexual Rights [verkkojulkaisu]. World Association for Sexual Rights. [Viitattu 2019-11-15.] Saatavissa: https://worldsexualhealth.net/wp-content/uploads/2013/08/declaration_of_sexual_rights_sep03_2014.pdf
- WEKESA, Sophia 2019. Seksuaalikasvattajan käsikirja [verkkojulkaisu]. Hivpoint. [Viitattu 2019-11-15.] Saatavissa: <https://hivpoint.fi/mita-kulttuurisensitiivinen-ja-antirasistinen-seksuaalikasvatus-ja-mita-se-voisi-olla/>
- WHO 2015. Sexual health, human rights and the law [verkkojulkaisu]. World Health Organization. [Viitattu 2019-11-13.] Saatavissa: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/175556/9789-241564984_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- WHO s.a. Sexuality education [verkkosivu]. World Health Organization. [Viitattu 2019-11-14.] Saatavissa: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/sexual-and-reproductive-health/areas-of-work/young-people/sexuality-education>

LIITE 1: SAATEKIRJE IISALMEN KAHDEKSASLUOKKALAISILLE

Hei,

Olemme kolme 3. vuoden sosionomiopiskelijaa Iisalmesta: Johanna Räsänen, Katariina Reinikainen ja Amanda Puurtinen. Teemme opinnäytetyötä liittyen seksuaalikasvatusradan uudistamiseen Iisalmen kaupungin nuorisopalveluille.

Haluamme kartoittaa, mitä te 8.-luokkalaiset olette mieltä kevään 2019 seksuaalikasvatustoteutuksesta, jonka Iisalmen nuorisopalvelut järjestivät koululuokissa. Olemme tehneet Webropol-kyselyn, johon vastataan täysin anonyymisti. Kyselyssä on kuusi kysymystä, joilla kartoitamme muun muassa seuraavia asioita:

- Kuinka tyytyväisiä olitte kevään 2019 toteutukseen
- Saitteko tarpeeksi tietoa seksuaalisuuteen liittyen
- Mitä aiheita haluaisitte seksuaalikasvatuksessa käsiteltävän

Kysely toteutetaan Iisalmen Juhani Ahon yläkoululla kevään seksuaalikasvatustuntien yhteydessä. Vastauksenne on erittäin tärkeä, sillä teidän avullanne saamme kehitettyä uudesta seksuaalikasvatusradasta nuorten tarpeita vastaavan.

Analysoimme kyselyn vastaukset ja hyödynnämme niitä uuden radan toteutuksen suunnittelussa. Käytämme siis vastauksianne vain opinnäytetyötämme varten ja hävitämme aineiston opinnäytetyömme valmistuttua loppuvuodesta 2019.

Ystävällisin terveisin

Johanna, Katariina ja Amanda

LIITE 2: WEBROPOL-KYSELY IISALMEN KAHDEKSASLUOKKALAISILLE

Kysely nuorille

1. Kuinka toimivana koit oppitunnilla järjestettävän seksuaalikasvatuksen? *

En yhtään toimivana Osittain toimivana En osaa sanoa Hyvin toimivana Erittäin hyvin toimivana

2. Saitko tarpeeksi tietoa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista? *

Sain tarpeeksi

En saanut tarpeeksi tietoa. Olisin halunnut tietää

3. Mitä haluaisit kokea seksuaalikasvatuksen yhteydessä? Voit valita monta vaihtoehtoa. *

Kondomin laitton harjoittelu

Eri ehkäisyvälineisiin tutustuminen

Gynegologilla käyntiin tutustuminen

Keskustelu/ajatusten vaihtaminen

Toiminnallinen toteutus esim. alias seksuaalisanastosta

Oppiminen video- ja/tai kuvamateriaalin kautta

Muu, mikä?

4. Mitä asioita sinun mielestäsi olisi tärkeä käsitellä seksuaalikasvatuksessa? Voit valita monta vaihtoehtoa. *

**Seksuaalioikeuksilla tarkoitetaan jokaisen oikeutta päättää tietoisesti ja vastuullisesti omaan seksuaalisuuteen liittyvistä asioista.*

**Kehopositiivisuus painottaa, että kaikenlaiset kehot ovat kauniita ja omaan kehoon pitäisi suhtautua hyväksyvästi.*

*Seksuaalioikeudet

Sosiaalisen median vaikutukset/vaarat

Itsearvostus ja *kehopositiivisuus

Seksuaalisuuden moninaisuus ja seksuaalisanasto

Sukupuolitaudit

Itsemääräämisoikeus ja koskemattomuus

Muu, mikä?

5. Vapaa sana/toiveita radan ohjaajille. *

Lähetä

LIITE 3: SAATEKIRJE AIKAISEMPAA RATAA OHJANNEILLE NUORISOTYÖNTEKIJÖILLE

Hei Iisalmen nuorisotyöntekijät,

Olemme kolme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijaa: Johanna Räsänen, Katariina Reinikainen ja Amanda Puurtinen. Teemme opinnäytetyötä liittyen seksuaalikasvatusradan uudistamiseen Iisalmen kaupungin nuorisopalveluille.

Kutsuisimme teidät vastaamaan Webropol -kyselyymme. Toivoisimme, että te seksuaalikasvatusrataa vetäneet ohjaajat vastaisitte mahdollisuuksien mukaan kyselyyn yhdessä pohtien. Yhteinen keskustelu sekä kokemusten ja tietämyksen jakaminen toisten ohjaajien kanssa voi nostaa esille uusia näkökulmia ja ahaa-elämyksiä.

Opinnäytetyötämme varten haluamme kerätä tietoa niin nuorilta kuin nuorisotyöntekijöiltäkin. Koemme Teidän, alan asiantuntijoiden, näkökulman tärkeäksi seksuaalikasvatusradan kehittämisen suhteen. Toivomme, että saamme opinnäytetyöhöemme asiantuntijan näkökulman, sillä se on tärkeää opinnäytetyömme sisällön laadun kannalta.

Ystävällisin terveisin

Johanna, Katariina ja Amanda

LIITE 4: WEBROPOL-KYSELY AIKAISEMPAA RATAA OHJANNEILLE NUORISOTYÖNTEKIJÖILLE

Kysely lisälmen nuorisotyöntekijöille

1. Kuinka monta vastaajaa kyselyyn osallistuu?

2. Kuvaile/kuvaile edellisen seksuaalikasvatusradan vahvuuksia.

3. Kuvaile/kuvaile edellisen seksuaalikasvatusradan heikkouksia.

4. Digitaalisuus on tätä päivää. Miten ideoisit digitaalisuuden käyttöä uudella radalla, jos käytössäsi olisi kaikki mahdollisuudet?

5. Sinulla on käytössäsi neljä huonetta, joissa voit toteuttaa seksuaalikasvatusradan. Pohdi/ideoi neljä pääteemaa ja niiden sisällä toteutettavia mahdollisia alateemoja.

6. Millaisilta huoneet voisivat näyttää? Pohdi mahdollisia värimaailmoja, tunnelmaa ja rekvisiittoja.

7. Palauta mieleesi aikaisempia kokemuksia seksuaalikasvatusradan ohjaamisesta. Kuvaile, millainen on ollut tähtihetkesi aikaisemman radan vetämisessä?

Lähetä

LIITE 5: SAATEKIRJE SEKSUAALITERAPEUTILLE

Hei,

Olemme kolme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijaa: Johanna Räsänen, Katariina Reinikainen ja Amanda Puurtinen. Teemme opinnäytetyötä liittyen seksuaalikasvatusradan uudistamiseen Iisalmen kaupungin nuorisopalveluille.

Kutsuisimme sinut asiantuntijahaastatteluun. Haastattelussa haluaisimme keskustella kanssasi nykyhetken seksuaalikasvatustilanteesta ja kuulla sinun asiantuntija-ajatuksiasi seksuaalikasvatukseen liittyen.

Toivomme saavamme opinnäytetyöhöemme asiantuntijan näkökulman, sillä se on tärkeä opinnäytetyömme sisällön laadun kannalta.

Ystävällisin terveisin

Johanna, Katariina ja Amanda

LIITE 6: SEKSUAALITERAPEUTIN HAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Mitkä teemat ovat tällä hetkellä esillä seksuaalisuuteen ja nuoriin liittyen?
2. Sinulla on käytössäsi neljä huonetta, joissa voit toteuttaa seksuaalikasvatusradan. Pohdi/ideoi neljä pääteemaa ja niiden sisällä toteutettavia mahdollisia alateemoja.
3. Millaisilta teemojen huoneet voisivat näyttää? Pohdi mahdollisia värimaailmoja, tunnelmaa ja rekvisiittoja. (Kaikki mahdollisuudet käytössä)
4. Jos sinun pitäisi toteuttaa nykypäivään liittyvä seksuaalikasvatustoteutus, miten toteuttaisit sen?

Kohti aikuisuutta -seksuaalikasvatusrata

Opas seksuaalikasvatusradan ohjaajille

Sisällysluettelo

Tervetuloa ohjaamaan seksuaalikasvatusrataa!	3
Seksuaalioikeudet	4
Faktakortit.....	6
Seksuaaliterveys	8
Seksuaalisuus ja minä	10
Kahoot!-kyselyn kysymykset.....	12
Sosiaalinen media	13
Janan väitteet.....	14
Infokortti ja ryhmäsopimus	15
Rekvisiitta ideoita	16
Lähteet ja tuotetut aineistot	17
LIITE 1: Ohjaajan kortti – Seksuaalioikeudet	18
LIITE 2: Ohjaajan kortti – Seksuaaliterveys	19
LIITE 3: Ohjaajan kortti – Seksuaalisuus ja minä	20
LIITE 4: Ohjaajan kortti – Sosiaalinen media	21

Tervetuloa ohjaamaan seksuaalikasvatusrataa!

Huoneita on neljä, joihin ohjaajat menevät satunnaisessa järjestyksessä ryhmänsä kanssa. Huoneissa on 1-3 pistettä ja huoneissa edetään pisteiden numerojärjestyksen mukaan. Ohjaajalla on radalla apunaan ohjaajan kortit.

Ryhmän ensimmäisessä huoneessa (oli se mikä tahansa) mennään + pisteelle, jossa käydään läpi ja allekirjoitetaan ryhmäsopimus. Samalla ohjaaja kertoo koko radan sisällöstä lyhyesti.

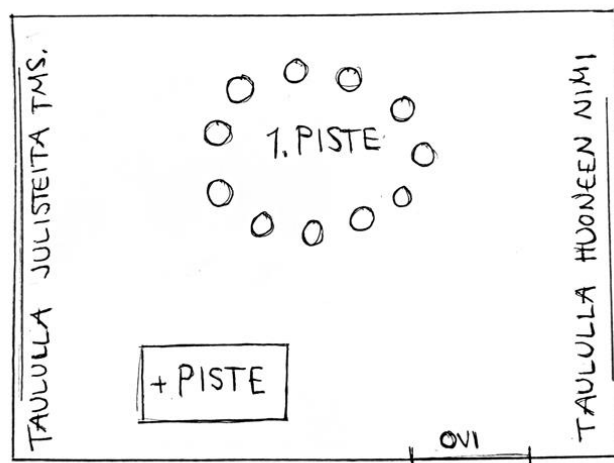
Huoneet:

- Seksuaalioikeudet
- Seksuaaliterveys
- Seksuaalisuus ja minä
- Sosiaalinen media

Jokaisen huoneen alussa ohjaaja orientoi nuoret kyseisen huoneen teemoihin. Tämän jälkeen ryhmä käy huoneen pisteet läpi ja siirtyy seuraavaan huoneeseen.

Ryhmän viimeisessä huoneessa (oli se mikä tahansa) mennään + pisteelle, jossa nuoret täyttävät omilla puhelimillaan nettilinkin kautta palautteen. Nuorille jaetaan infokortit, joissa on luotettavia tietolähteitä radan teemoihin liittyen.

Seksuaalioikeudet

Rekvisiitta:

- Kirjekuoria, kyniä, ryhmäsopimus, infokortit, palautekyselylinkki esim. paperilla.
- Taululla huoneen nimi esim. liiduilla tai paperille kirjoitettuna/maalattuna, seksuaalioikeuksiin liittyvä juliste/julisteita, faktalaput, istuintyynyjä, matto ja pöytä.

Seksuaalioikeudet

Huoneessa käsiteltävät teemat:

Seksuaalioikeudet, turvataitokasvatus, itsemääräämisoikeus, koskemattomuus

+ Piste

- Pöydällä esim. kaksi eri kirjekuorta. Toisessa on ryhmäsopimus ja toisessa infokortit sekä linkki palautekyselyyn paperilla.
- Jos tämä on ryhmän ensimmäinen huone, kokoonnutaan aluksi pöydän luokse, käydään läpi koko radan sisältö lyhyesti ja allekirjoitetaan ryhmäsopimus. (aika n. 5min)
- Jos tämä on ryhmän viimeinen huone, kokoonnutaan lopuksi pöydän luokse, ryhmä antaa loppupalautteen nettilinkin kautta ja jokaiselle jaetaan infokortit. (aika n. 5min)

1. Piste

- Alkuorientaatio huoneen aiheeseen (aika n. 2min)
- Faktakortit (aika n. 10-15min)

Alkuorientaatio:

Huoneessa keskustellaan toiminnallisen menetelmän avulla turvataitokasvatuksesta, koskemattomuudesta, itsemääräämisoikeudesta ja seksuaalioikeuksista.

Faktakortit:

Toiminnallisessa menetelmässä käydään huoneen teemoja läpi faktakorttien avulla. Yhdessä kortissa on yksi termi, sen selitys sekä väite tai kysymys. Ohjaaja näyttää esimerkkiä, lukee ensimmäisenä kortin ääneen ja herättelee keskustelua.

Yksi nuori kerrallaan nostaa yhden kortin ja lukee siinä olevan faktan sekä kysymyksen tai väitteen ääneen. Kortin lukeneen nuoren ei ole pakko aloittaa keskustelua. Nuoria kuitenkin kannustetaan keskustelemaan aiheesta.

Jos nuorilla ei herää aiheeseen liittyviä ajatuksia, ohjaaja herättelee keskustelua ohjaajan kortin avulla. Kun yksi aihe on käsitelty, siirrytään seuraavaan faktakorttiin.

5

Faktakortit

Koskemattomuus tarkoittaa, että jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Väite: Toista saa halata, jos itseä huvittaa huolimatta siitä, haluaako toinen.

Seksuaalioikeuksien mukaan jokaisella on oikeus päättää omaan seksuaalisuuteen liittyvistä asioista.

Väite: Jokainen saa päättää omasta seksuaalisesta suuntautumisestaan.

Seksuaalioikeuksien mukaan jokaisella on oikeus määrätä itse omasta kehostaan ja päättää haluaako olla seksuaalisesti aktiivinen vai ei. Jokaisella on velvollisuus kunnioittaa toisten seksuaalioikeuksia.

Väite: On ok, jos ei ole seksuaalisesti aktiivinen.

Seksuaalioikeuksien mukaan jokaisella on oikeus omaan seksuaalisuuteen, tietoon seksuaalisuudesta, suojella itseään ja tulla suojelluksi sekä oikeus seksuaaliterveyspalveluihin, tasa-arvoon, syrjimättömyyteen, yksityisyyteen ja vaikuttamiseen.

Kysymys: Mistä saa tietoa seksuaaliterveyteen liittyen?

6

Faktakortit

Turvaitokasvatus kehittää kriittistä ajattelua, omien oikeuksien tiedostamista ja tasa-arvoa.

Kysymys: Miksi on tärkeää olla tietoinen omista oikeuksista?

Turvaitokasvatus tukee nuoria nostamaan esiin asioita, joista on vaikea puhua kotona ja kannustaa hakemaan apua.

Kysymys: Kenelle voi puhua asioista, joista ei uskalla keskustella kotona?

Turvaitokasvatus auttaa nuoria määrittämään ja puolustamaan omia rajojaan sekä kunnioittamaan toisten asettamia rajoja. Turvaitojen avulla nuoret voivat välttyä esim. kiusaamiselta, ahdistelulta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä.

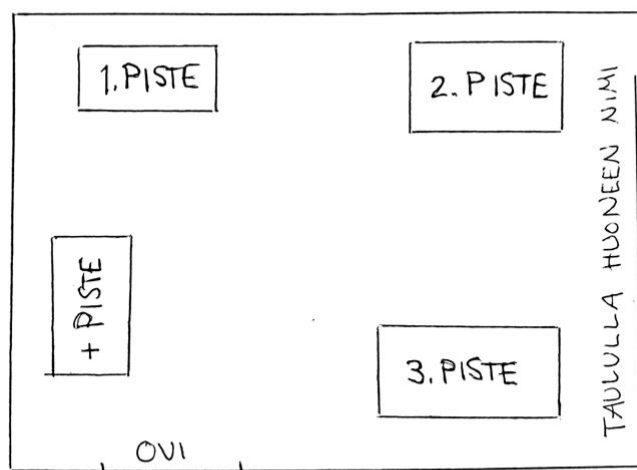
Kysymys: Saako sanoa ei kaikissa sellaisissa tilanteissa, joissa tuntee olonsa epämukavaksi?

Itsemääräämisoikeus tarkoittaa, että jokaisella on oikeus määrätä omasta elämästään ja päättää itseään koskevista asioista.

Väite: Jokainen saa pukeutua ja ilmaista itseään niin kuin haluaa.

7

Seksuaaliterveys

Rekvisiitta:

- Kirjekuoria, kyniä, ryhmäsopimus, infokortit, palautekyselylinkki esim. paperilla.
- Neljä pöytää, värikkäät pöytäliinat, erilaisia esitteitä ja ehkäisyvälineitä, tekopenikset, kondomit, gynekologisia ja urologisia tutkimusvälineitä (tai kuvia niistä). Edellä mainitut välineet voivat olla laatikoissa.

8

Seksuaaliterveys

Huoneessa käsiteltävät teemat:

Raskauden ja sukupuolitautilien ehkäisy sekä terveydenhoitajan, gynekologin ja urologin vastaanotto

+ Piste

- Pöydällä esim. kaksi eri kirjekuorta. Toisessa on ryhmäsopimus ja toisessa infokortit sekä linkki palautekyselyyn paperilla.
- Jos tämä on ryhmän ensimmäinen huone, kokoonnutaan aluksi pöydän luokse, käydään läpi koko radan sisältö lyhyesti ja allekirjoitetaan ryhmäsopimus. (aika n. 5min)
- Jos tämä on ryhmän viimeinen huone, kokoonnutaan lopuksi pöydän luokse, ryhmä antaa loppupalautteen nettilinkin kautta ja jokaiselle jaetaan infokortit. (aika n. 5min)

1. Piste

- Alkuorientaatio huoneen aiheeseen (aika n. 2min)
- Ehkäisyvälineisiin tutustuminen (aika n. 3min)

2. Piste

- Kondomin laitton harjoittelu (aika n. 5min)

3. Piste

- Keskustelu terveydenhoitajan, gynekologin ja urologin vastaanotosta (aika n. 5min)

1. Alkuorientaatio ja ehkäisyvälineet:

Kerrotaan huoneen eri pisteistä: ehkäisyvälineet, kondomin laitton harjoittelu ja seksuaaliterveyden vastaanotto. Alkuorientaation jälkeen pöydälle laitetaan ehkäisyvälineitä (esim. kondomit ja erilaiset hormonaaliset ehkäisyvälineet.)

Ohjaaja kertoo lyhyesti eri ehkäisyvälineistä, joihin nuoret saavat tutustua. Keskustellaan raskauden ja sukupuolitautilien ehkäisystä.

Pöydällä on teemoihin liittyviä esitteitä, joita nuoret saavat ottaa mukaansa.

2. Kondomin laitton harjoittelu:

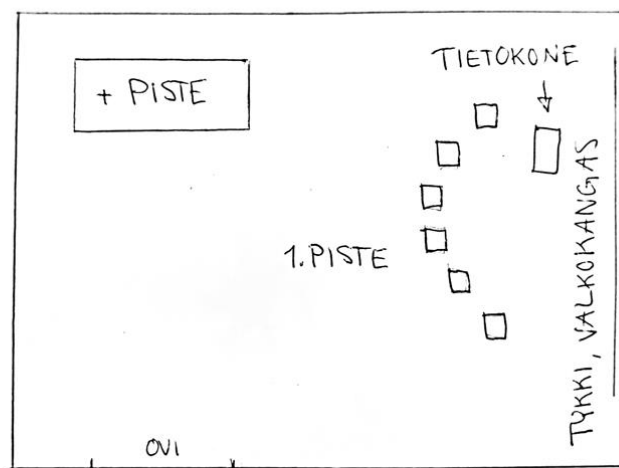
Ohjaaja laittaa pöydälle esille tekopeniksiä ja kondomeja. Ohjaaja kertoo nuorille yleisesti kondomin käytöstä. Ohjaaja näyttää esimerkkiä kondomin laittamiseen tekopeniksen päälle. Jokainen nuori voi harjoitella kondomin laittoa. Siihen kannustetaan, mutta nuoren ei ole pakko.

3. Terveydenhoitajan, gynekologin ja urologin vastaanotto:

Keskustellaan terveydenhoitajalla, gynekologilla ja urologilla käynnistä positiivisesti. Pöydälle laitetaan erilaisia gynekologisia ja urologisia tutkimusvälineitä tai niiden kuvia. Nuoret saavat tutustua välineisiin.

9

Seksuaalisuus ja minä

Rekvisiitta:

- Kirjekuoria, kyniä, ryhmäsopimus, infokortit, palautekyselylinkki esim. paperilla.
- Seinällä huoneen nimi esim. isolle paperille kirjoitettuna/maalattuna, värikkäät pöytälinat, julisteita, tuoleja, iPadit, videotykki ja tietokone.

10

Seksuaalisuus ja minä

Huoneessa käsiteltävät teemat:

Seksuaalisuus, seksuaali-identiteetti, seksi, omassa tahdissa eteneminen, itsearvostus, kehopositiivisuus, seksuaalisuuden moninaisuus ja seksuaalisanasto

+ Piste

- Pöydällä esim. kaksi eri kirjekuorta. Toisessa on ryhmäsopimus ja toisessa infokortit sekä linkki palautekyselyyn paperilla.
- Jos tämä on ryhmän ensimmäinen huone, kokoonnutaan aluksi pöydän luokse, käydään läpi koko radan sisältö lyhyesti ja allekirjoitetaan ryhmäsopimus. (aika n. 5min)
- Jos tämä on ryhmän viimeinen huone, kokoonnutaan lopuksi pöydän luokse, ryhmä antaa loppupalautteen nettilinkin kautta ja jokaiselle jaetaan infokortit. (aika n. 5min)

1. Piste

- Alkuorientaatio huoneen aiheeseen (aika n. 2min)
- Kahoot!-kysely (aika n. 10-15min)

Alkuorientaatio:

Huoneessa keskustellaan Kahoot!-kyselyn kautta huoneen teemoista, kuten seksuaali-identiteetistä ja seksuaalisuuden moninaisuudesta.

Kahoot!-kysely

Nuoret osallistuvat Kahoot!-kyselyyn nuorisopalveluiden iPadeilla. Jokaisen väittämän jälkeen katsotaan oikea vastaus/vastaukset ja keskustellaan aiheesta. Ohjaaja kertoo tarvittaessa lisää tietoa kysymyksen aiheesta.

11

Kahoot!-kyselyn kysymykset

Oikeat vastaukset alleviivattu.

1. Kuinka moni yläasteikäisistä seurustelee?

- A) Jokainen
- B) Joka toinen
- C) Vaihtelee

2. Itsearvostuksella tarkoitetaan, että

- A) Ihminen hyväksyy itsensä
- B) Tuntee omat rajansa
- C) Kunnioittaa ja arvostaa itseään

3. Kehopositiivisuus on

- A) Toisen kehon ihannointia
- B) Oman kehon hyväksymistä
- C) Positiivista asennetta elämään

4. Täytyykö minun tietää seksuaalinen suuntautumiseni ja osata määritellä se?

- A) Kyllä
- B) Ei

5. Mitä hetero-oletus tarkoittaa?

- A) Ajattelumallia, jonka johdosta kaikkien ajatellaan olevan heteroita.
- B) Heterous nähdään kaikkia muita suuntautumisia toivotumpana.
- C) Ihminen olettaa olevansa hetero.

6. Mitä seksi on?

- A) Esileikkiä ja yhdyntää
- B) itsetyydytystä
- C) Fantasiointia
- D) Kaikkea edellä mainittua

7. Eteneminen omassa tahdissa seksuaalisissa asioissa on

- A) Kiellettyä
- B) Paheksuttua
- C) Hyväksyttyä

8. Onko seksin aloittamiselle jokin tietty ikä?

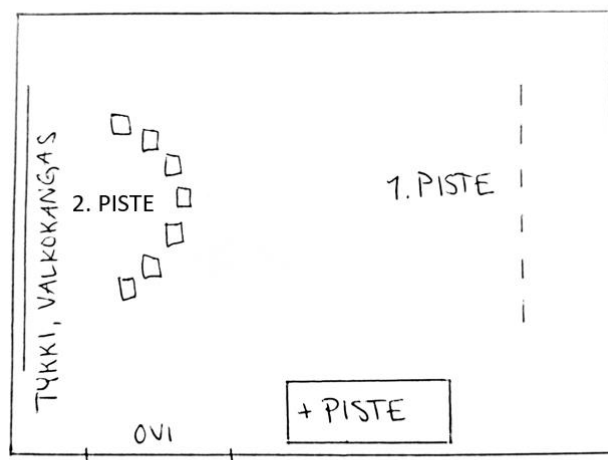
- A) Kyllä
- B) Ei

9. Jos ihminen ei koe seksuaalista vetoa toisia kohtaan hän on

- A) Biseksuaali
- B) Panseksuaali
- C) Aseksuaali

12

Sosiaalinen media

Rekvisiitta:

- Kirjekuoria, kyniä, ryhmäsopimuspaperi, infokortit, palautekyselylinkki esim. paperilla.
- Taululla/seinällä huoneen nimi, säkkituolit, värikkäät pöytäliinat, laput janalle "täysin samaa mieltä" ja täysin eri mieltä", videotykki ja tietokone.

13

Sosiaalinen media

Huoneessa käsiteltävät teemat:

Sosiaalinen media, medialukutaito, mediakriittisyys, grooming-ilmiö ja porno

+ Piste

- Pöydällä esim. kaksi eri kirjekuorta. Toisessa on ryhmäsopimus ja toisessa infokortit sekä linkki palautekyselyyn paperilla.
- Jos tämä on ryhmän ensimmäinen huone, kokoonnutaan aluksi pöydän luokse, käydään läpi koko radan sisältö lyhyesti ja allekirjoitetaan ryhmäsopimus. (aika n. 5min)
- Jos tämä on ryhmän viimeinen huone, kokoonnutaan lopuksi pöydän luokse, ryhmä antaa loppupalautteen nettilinkin kautta ja jokaiselle jaetaan infokortit. (aika n. 5min)

1. Piste

- Alkuorientaatio huoneen aiheeseen (aika n. 2min)
- Mieli-pidejana (aika n. 10-15min)

2. Piste

- Seksuaalinen häirintä -video (aika n. 5min)
<https://www.youtube.com/watch?v=4r3i4qzNY2U>

1. Alkuorientaatio:

Huoneessa keskustellaan jana-tehtävän avulla sosiaalisesta mediasta, pornosta, medialukutaidosta ja mediakriittisyydestä. Lopuksi katsotaan video seksuaalisesta häirinnästä ja keskustellaan aiheesta.

Mieli-pidejana:

Ohjaaja kertoo nuorille väittämiä ja kysyy kysymyksiä, jotka liittyvät huoneen teemoihin. Nuoret sijoittuvat janalle sen mukaan, mitä mieltä he ovat kyseisestä asiasta. Janan toisessa päässä on "täysin samaa mieltä" ja toisessa päässä "täysin eri mieltä". Kun nuoret ovat sijoittuneet janalle, keskustellaan aiheesta.

2. Video:

Katsotaan nuorten kanssa video, kerrotaan grooming-ilmiöstä ja keskustellaan aiheesta.

14

Janan väitteet

”Käytän päivittäin sosiaalista mediaa.”

- Käytättekö sovelluksia omasta mielestä liikaa?

”On helppo tunnistaa, mitkä kuvat on muokattu esim. Facetune-sovelluksella.”

- Kannattaako kuvia muokata? Miksi niitä yleensäkin muokataan?

”Sosiaalisessa mediassa olevat kuvat ja videot voivat aiheuttaa ulkonäköpaineita.”

- Onko netissä olevat kuvat realistisia? Kannattaako seurata sellaisia ihmisiä, jotka aiheuttavat ulkonäköpaineita?

”Instagramiin vähäpukeisen (esim. uima-asu) kuvan laittaminen on trendikästä.”

- Miksi se on nykyisin trendikästä? Vaikuttaako esim. julkkisten laittamat vähäpukeiset kuvat omaan somekäyttämiseen?

”Saan netistä kuvan pois, kun olen sen kerran sinne laittanut.”

- Onko kuvien poistaminen helppoa? Millaisia kuvia nettiin kannattaa jakaa?

”Porno voi vääristää käsityksiä seksistä ja seksuaalisuudesta.”

- Onko porno fiktiivistä ja epätodellista?

- Porno ei kuvaa yleisesti todellista tilannetta tai sitä, mitä kumppani odottaa toiselta seksin aikana. Tilanne ja tunteet sekä tuntemukset pornossa ovat tavallisesti liioiteltua.

”Erotan flirttailun ja seksuaalisen häirinnän toisistaan.”

- Mitä on flirttailu? Fyysinen ja sanallinen, entä viestittely?

”Tiedostan mitä asioita kannattaa kertoa nettikaverille itsestäni.”

- Kannattaako kertoa esim. osoitetta? Saattaako nettikaveri kertoa omalle tutulle tai muulle henkilölle sinun antamasi tiedot? Kannattaako sosiaaliseen mediaan laittaa henkilökohtaisia tietoja?

”On turvallista lähettää tuntemattomalle ihmisille kuva itsestäni.”

- Onko helppo kieltäytyä kuvan lähettämisestä? Voitko tietää, että lähettäjä on se keneksi hän väittää itsensä olevan? Millaisia kuvia itsestä kannattaa toiselle henkilölle lähettää?

15

Infokortti ja ryhmäsopimus

Näiltä sivuilta löydät lisää luotettavaa tietoa:

Yleistä tietoa:

- vaestoliitto.fi → Nuoret

- nuortennetti.fi

Seksuaalioikeudet

- hurmalehti.fi

Seksuaalisuuden moninaisuus ja seksuaalisnasto

- seta.fi

- hyväkysymys.fi → haku: lue seksuaalisuuden sanakirjaa

HIV ja sukupuolitaudit:

- hivpoint.fi

Gynekologi ja urologi

- mehiläinen.fi → haku: gynekologilla käynti

- terveystalo.com → haku: urologi

INFOKORTTI

RYHMÄSOPIMUS

Lupaen, että kaikki mitä Kohti aikuisuutta -ryhmässä puhutaan, jää tämän ryhmän sisälle ja ryhmäläisten tietoon.

Käyttäydyn ryhmässä arvostavasti muita jäseniä kohtaan. Muistan, että jokaisella on oikeus omaan mielipiteeseensä, kuten minullakin. Minun ei tarvitse olla samaa mieltä muiden kanssa.

Minun ei ole pakko osallistua, ellei se tunnu minusta hyvälle.

Kuljen oman ryhmäni mukana ohjaajan ohjeiden mukaan.

Radan ajan pidän puhelimeni kiinni.

Jos minulle tulee vaikea olo ryhmässä tai minulla on jokin ennakkoon sovittu aika (esim. koe tai hammaslääkäri), voin poistua ryhmästä ohjaajan luvalla.

16

Rekvisiitta ideoita

- **Seksuaalioikeudet-juliste tai isot kuvat oikeuksista** (esim. sivu 10 pinkki kuva): https://www.vaestoliitto.fi/@Bin/5048510/vaestoliitto_seksuaalioikeudet_web.pdf tai täältä: <https://kumita.fi/seksuaalioikeudet/>
- **HIV-säätiö / Hivpoint (maksullisia):** <https://www.pointshopping.fi/#>
 - Seksuaaliterveyden työkalupakki
 - Seksiä on monenlaista -esite
 - Seksitaudit-esite
 - It's jungle out there -julistesarja
 - Seksiä on monenlaista –julistesarja/kuvakortit
- **Seta.fi:** <https://seta.fi/palvelut/materiaalitilaus/>
 - Ole sinä! –esitteet
- **Kondomin käyttö:** <https://kumita.fi/kondomi/>

17

Lähteet ja tuotetut aineistot

- AALTONEN, Jussi 2012. Turvataitoja nuorille. Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn [verkkojulkaisu]. THL. [Viitattu 2019-10-11.] Saatavissa: <https://thl.fi/documents/10531/124365/Opas%202012%2021.pdf>
- ILMONEN, Kamomilla ja KORHONEN, Elina 2015. Seksuaalioikeudet [verkkojulkaisu]. Väestöliitto. [Viitattu 2019-10-14.] Saatavissa: https://www.vaestoliitto.fi/@Bin/5048510/va%CC%88esto%CC%88liitto_seksuaalioikeudet_web.pdf
- KEHITYSVAMMAISTEN TUKILIITTO RY 2017. Mitä itsemääräämisoikeus on? [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2019-10-11.] Saatavissa: <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/itsemaaraamisoikeus/mita-itsemaaraamisoikeus-on/>
- MINILEX s.a. Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2019-10-11.] Saatavissa: <https://www.minilex.fi/a/oikeus-el%C3%A4m%C3%A4%C3%A4n-sek%C3%A4-henkil%C3%B6kohtaiseen-vapauteen-ja-koskemattomuuteen>
- MINILEX s.a. Rikoslain mukainen suojaikäraja [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2019-10-14.] Saatavissa: <https://www.minilex.fi/a/rikoslain-mukainen-suojaik%C3%A4raja>
- MÄKÄINEN, Sara 2016. Seksi [verkkojulkaisu]. A-klinikkasäätiö. [Viitattu 2019-10-14.] Saatavissa: <https://nuortenlinkki.fi/tietopiste/tietoartikkelit/seksuaalisuus-ja-sukupuoli/seksi>
- OIKEUSMINISTERIÖ 2011. Rikosvastuu lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa ankaroituu [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2019-10-14.] Saatavissa: https://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/straffansvaret-for-sexualbrott-som-riktar-sig-mot-barn-blir-strangare
- SANTALAHTI, Tarja 2018. Nuorten seksuaalisuus ja seksuaaliterveys [verkkojulkaisu]. Duodecim. Koulun terveyskirjasto. [Viitattu 2019-10-24.] Saatavissa: <https://www.koulunterveyskirjasto.fi/aihe/opettajalle-ja-opiskeluhoollolle/opettajan-opas-nuorten-seksuaalisuus-ja-seksuaaliterveys>
- SETA RY 2019. Sateenkaarianasto [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2019-10-11.] Saatavissa: <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarianasto/>
- VÄESTÖLIITTO 2014. Grooming vaurioittaa kasvavaa nuorta [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2019-10-14.] Saatavissa: <https://www.vaestoliitto.fi/?x27375=3423983>

18

LIITE 1: Ohjaajan kortti – Seksuaalioikeudet

Ohjaajan kortti – Seksuaalioikeudet (Teemat: seksuaalioikeudet, turvataitokasvatus, itsemääräämisoikeus, koskemattomuus)

- Koskemattomuus tarkoittaa, että...
Väite: *Toista saa halata, jos itseä huvittaa huolimatta siitä, haluaako toinen.*
Ohjaajan avuksi: **Miten reagoisit, jos joku tulisi halaamaan sinua esim. koulussa? Saako kaveri tulla halaamaan? Entä jos se olisi joku tuntematon? Saako tuntematon tulla laittamaan käden sinun olkapäällesi?**
- Seksuaalioikeuksien mukaan...
Väite: *Jokainen saa päättää omasta seksuaalisesta suuntautumisestaan.*
Ohjaajan avuksi: **Vaikuttaako kavereiden, perheen ja sukulaisten mielipiteet? Jos kaverit vitsailevat seksuaalisesta suuntautumisesta, vaikuttaako se aiheesta puhumiseen?**
- Seksuaalioikeuksien mukaan...
Väite: *On ok, jos ei ole seksuaalisesti aktiivinen.*
Ohjaajan avuksi: **Tarvitseeko kertoa toisille omasta seksuaalisesta aktiivisuudesta? Keskustelua jokaisen yksityisyyden kunnioittamisesta.**
- Seksuaalioikeuksien mukaan...
Kysymys: *Mistä saa tietoa seksuaaliterveyteen liittyen?*
Ohjaajan avuksi: **Keneltä kysyisit esimerkiksi eri ehkäisyvälineistä? Onko helpompaa etsiä tietoa internetistä kuin kasvotusten joltakin toiselta? Mistä tunnistaa luotettavan tietolähteen?**
- Turvataitokasvatus kehittää...
Kysymys: *Miksi on tärkeää olla tietoinen omista oikeuksista?*
Ohjaajan avuksi: **Oletteko tietoisia omista oikeuksistanne? Mitkä seksuaalioikeudet ovat teistä tärkeimmät? Käydään läpi seksuaalioikeuksia (esim. taululla olevien kuvien avulla).**
- Turvataitokasvatus tukee...
Kysymys: *Kenelle voi puhua asioista, joista ei uskalla keskustella kotona?*
Ohjaajan avuksi: **Pystyykö puhumaan kavereille tai luotettavalle aikuiselle? Ketä ammattilaista olisi helpoin lähestyä?**
- Turvataitokasvatus auttaa...
Kysymys: *Saako sanoa ei kaikissa sellaisissa tilanteissa, joissa tuntee olonsa epä mukavaksi?*
Ohjaajan avuksi: **Onko kieltäytyminen vaikeampaa, jos sopimattomasti käyttäytyvä henkilö on kaveri tai tuttu? Mistä tiedät, mitkä ovat toisen ihmisen rajat tai milloin ylität ne?**
- Itsemääräämisoikeus tarkoittaa, että...
Väite: *Jokainen saa pukeutua ja ilmaista itseään niin kuin haluaa.*
Ohjaajan avuksi: **Onko helppo hyväksyä erilaisuutta? Onko helpompi hyväksyä esimerkiksi naisellisesti pukeutuva mies kuin miehekkäästi pukeutuva nainen? Jos on, miksi?**

19

LIITE 2: Ohjaajan kortti – Seksuaaliterveys

Ohjaajan kortti – Seksuaaliterveys (Teemat: ehkäisy, sukupuolitaudit, seksuaaliterveys)

1. Alkuorientaatio ja ehkäisyvälineet

Kondomi on ainoa sukupuolitautilien ehkäisy menetelmä ja oikein käytettynä se ehkäisee tehokkaasti myös raskauden.

Yleisimpiä sukupuolitauteja ovat klamydia, HPV ja kondyloomat, herpes, tippuri, B- ja C-hepatiitti, kuppa ja HIV.

Hormoniehkäisyllä pyritään estämään munasolun kehittyminen tai hedelmöityminen. Hormonaalisia ehkäisyvälineitä ovat mm. ehkäisy pillerit, ehkäisyrenkas, ehkäisy laastari, minipillerit, ehkäisykapselit ja ehkäisyruiskeet. Pitkäaikaista ehkäisyä toivovien naisten menetelmäksi sopii usein kierukka.

2. Kondomin laitton harjoittelu

Ohjaaja laittaa pöydälle esille tekopeniksiä ja kondomeja. Ohjaaja näyttää esimerkkiä kondomin laittamiseen.

Lähteet:

- mehilainen.fi/naisen-terveys/gynekologi
- terveystalo.com/fi/Palvelut/Urologia/
- vaestoliitto.fi/nuoret/ehkaisy/ehkaisy menetelmat/
- terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dllk00165
- vaestoliitto.fi/nuoret/ehkaisy/seksitaudit/
- terveystalo.com/fi/Palvelut/Vastaanotot/Erikoislaakari/Urologi/

3. Seksuaaliterveyden vastaanotto

Painotetaan ennaltaehkäisyä ja keskustelun tärkeyttä. Kannustetaan nuoria mahdollisimman varhain keskustelemaan esimerkiksi terveydenhoitajan kanssa.

Kouluterveydenhoitajat sekä koululääkärit toteuttavat kouluterveydenhuoltoa, joka on ennaltaehkäisyyn painottuvaa toimintaa, kuten neuvontaa ja terveystarkastuksia.

Gynekologin eli naistentautien ja synnytysten erikoislääkärin vastaanotolle kannattaa mennä ensimmäistä kertaa, jos kuukautiset ovat häiritsevän runsaat tai kivuliaat sekä viimeistään silloin, kun raskaudenehkäisy on ajankohtaista. Ensimmäisellä kerralla ei yleensä tehdä sisätutkimusta vaan arvioidaan muuten terveydentilaa ja keskustellaan.

Urologi eli urologian erikoislääkäri on perehtynyt sekä naisten että miesten virtsaelinsairauksien tutkimiseen ja hoitoon. Urologi tutkii ja hoitaa myös miesten sukupuolielinten sairauksia.

20

LIITE 3: Ohjaajan kortti – Seksuaalisuus ja minä

Ohjaajan kortti – Seksuaalisuus ja minä (Teemat: Seksuaalisuus, seksuaali-identiteetti, seksi, omassa tahdissa eteneminen, itsearvostus, kehopositiivisuus, seksuaalisuuden moninaisuus ja seksuaalisanasto)

1. Kuinka moni yläasteikäisistä seurustelee?

Ohjaajan avuksi: Oikea vastaus C. Jos kaverit seurustelevat, aiheuttaako se paineita siitä, että sinunkin pitäisi seurustella?

2. Itsearvostuksella tarkoitetaan, että...

Ohjaajan avuksi: Kaikki oikeita vastauksia. Mitkä tekijät lisäävät itsearvostusta? Keskustelua itsearvostuksen tärkeydestä ja siitä, mihin kaikkeen itsearvostus vaikuttaa.

3. Kehopositiivisuus on...

Ohjaajan avuksi: Oikea vastaus B. Onko ilmiö teille tuttu? Mitä mieltä olette ilmiöstä? Onko kehopositiivisuus hyvä juttu?

4. Täytyykö minun tietää seksuaalinen suuntautumiseni ja osata määritellä se?

Ohjaajan avuksi: Oikea vastaus B. Miksi ihmiset määrittelevät seksuaalisen suuntautumisen? Vaikuttaako seksuaalinen suuntautuminen ihmisen identiteettiin?

5. Mitä hetero-oletus tarkoittaa?

Ohjaajan avuksi: Oikea vastaus A. Kaikkia tulee kohdella samanarvoisesti. Miten tunnistaa syrjintää? Miksi syrjintää on esim. seksuaalivähemmistöjä kohtaan?

Lähteet:

- oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/straffansvaret-for-seksualbrott-som-riktar-sig-mot-barn-blir-strangare

6. Mitä seksi on?

Ohjaajan avuksi: Oikea vastaus D. Keskustelua siitä, että seksi voi tarkoittaa jokaiselle eri asiaa.

7. Eteneminen omassa tahdissa seksuaalisissa asioissa on...

Ohjaajan avuksi: Oikea vastaus C. Vaikuttaako kavereiden mielipiteet? Keskustelua esim. ryhmäpaineesta.

8. Onko seksin aloittamiselle jokin tietty ikä?

Ohjaajan avuksi: Oikea vastaus B. Seksuaalisen kanssakäymisen suojikärrä on 16 vuotta. Sen tarkoituksena on suojata lasta/nuorta siihen asti, kunnes hän on tarpeeksi kypsä päättämään itsenäisesti seksuaalikäyttäytymisestään.

9. Jos ihminen ei koe seksuaalista vetoa toisia kohtaan hän on...

Ohjaajan avuksi: Oikea vastaus C. Ovatko termit tuttuja? Panseksuaalin kiinnostuksen kohteen sukupuolella ei ole merkitystä. Biseksuaali tuntee vetoa omaa tai eri sukupuolta olevia kohtaan. Avataan myös muita termejä.

Lähteet:

- seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanoja/

21

LIITE 4: Ohjaajan kortti – Sosiaalinen media

Ohjaajan kortti – Sosiaalinen media (Teemat: Sosiaalinen media, medialukutaito, mediakriittisyys grooming-ilmiö ja porno)

”Käytän päivittäin sosiaalista mediaa.”

- Käytättekö sovelluksia omasta mielestä liikaa?

”On helppo tunnistaa, mitkä kuvat on muokattu esim. Facetune-sovelluksella.”

- Kannattaako kuvia muokata? Miksi niitä yleensäkin muokataan?

”Sosiaalisessa mediassa olevat kuvat ja videot voivat aiheuttaa ulkonäköpaineita.”

- Onko netissä olevat kuvat realistisia? Kannattaako seurata sellaisia ihmisiä, jotka aiheuttavat ulkonäköpaineita?

”Instagramiin vähäpukeisen (esim. uima-asu) kuvan laittaminen on trendikästä.”

- Miksi se on nykyisin trendikästä? Vaikuttaako esim. julkisten laittamat vähäpukeiset kuvat omaan somekäyttäytymiseen?

”Saan netistä kuvan pois, kun olen sen kerran sinne laittanut.”

- Onko kuvien poistaminen helppoa? Millaisia kuvia nettiin kannattaa jakaa?

”Porno voi vääristää käsityksiä seksistä ja seksuaalisuudesta.”

- Onko porno fiktiivistä ja epätodellista?
- Porno ei kuvaa yleisesti todellista tilannetta tai sitä, mitä kumppani odottaa toiselta seksin aikana. Tilanne ja tunteet sekä tuntemukset pornossa ovat tavallisesti liioiteltua.

”Erotan flirttailun ja seksuaalisen häirinnän toisistaan.”

- Mitä on flirttailu? Fyysinen ja sanallinen? Entä viestittely?

”Tiedostan mitä asioita kannattaa kertoa nettikaverille itsestäni.”

- Kannattaako kertoa esim. osoitetta? Saattaako nettikaveri kertoa omalle tutulle tai muulle henkilölle sinun antamasi tiedot?
- Kannattaako sosiaaliseen mediaan laittaa henkilökohtaisia tietoja?

”On turvallista lähettää tuntemattomalle ihmisille kuva itsestäni.”

- Onko helppo kieltäytyä kuvan lähettämisestä? Voitko tietää, että lähettäjä on se keneksi hän väittää itsensä olevan? Millaisia kuvia itsestä kannattaa toiselle henkilölle lähettää?

Katsotaan video.

- Mitä ajatuksia video herätti?
- Grooming-ilmiöllä tarkoitetaan netissä alkavaa nuorten seksuaalista hyväksikäyttöä ja sen valmistelua. Suomessa grooming on rangaistava rikos.
- Oletteko kuulleet grooming-ilmiöstä?

Lähteet:

- vaestoliitto.fi/?x27375=3423983
- koulunterveyskirjasto.fi/aihe/opettajalle-ja-opiskeluohjelmalle/opettajan-opas-nuorten-seksuaalisuus-ja-seksuaaliterveys

22

LIITE 8: OPPAAN PALAUTEKYSELY

PALAUTE

Oppaan hyvät puolet:

Oppaan kehitettävät puolet:

KIITOS PALAUTTEESTASI!